

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра перекладу та слов'янської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ
КУЛЬТУРИ (англійська, українська, російська мови)

Кваліфікаційна робота студентки групи
АПМ-21

(шифр групи)

ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
англійська

Гострої Катерини Вікторівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: канд. пед. наук, доц.

Каневська О.Б.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(прізвище, ініціали)

(прізвище, ініціали)

(прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ КУЛЬТУРИ	6
1.1. Прецедентні феномени культури як об'єкт дослідження мовознавства і перекладознавства	6
1.2. Перекладацькі трансформації як інструмент адекватного перекладу	20
1.3. Специфіка перекладу прецедентних феноменів культури	26
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ	37
2.1. Перекладацький аналіз фольклорних прецедентних феноменів культури	37
2.2. Перекладацький аналіз теологічних прецедентних феноменів	45
2.3. Перекладацький аналіз художніх прецедентних феноменів культури	50
2.4. Перекладацький аналіз суспільно-політичних прецедентних феноменів культури	53
2.5. Перекладацький аналіз наукових прецедентних феноменів культури	58
Висновки до другого розділу	60
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
Додаток А	72
Додаток Б	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Антропоцентричність сучасної науки сприяє зміні вектора дослідження мови: від системи мови до впливу людини на цю мову. Мова розуміється як певна система, яка нерозривно пов'язана із людиною та її діяльністю, зокрема із діяльністю певної лінгвокультурної спільноти. Прослідковується тісний зв'язок мови та культури. Кожна людина – це носій певного національно-культурного, історичного досвіду.

Глобалізація сучасного світу зумовила виникнення нових викликів, пов'язаних із міжкультурною комунікацією, зокрема вирішення проблеми перекладу певних специфічних явищ, які відображають унікальність певного етносу. Традиційно такі одиниці відносять до прецедентних феноменів культури. Переклад таких одиниць значно утруднює міжкультурну комунікацію, а їх неадекватний переклад може призвести до викривлення змісту, закладеного в тексті оригіналі.

Аналіз показав недостатню вивченість особливостей перекладу прецедентних феноменів культури. Серед українських науковців вивченням питань семантики та функціонування прецедентних феноменів культури займаються Т. Вороб'їова [5], І. Богданова [3], Ж. Колоїз [13, 14], Л. Підкамінна [20], І. Сахарук [22], і лише у поодиноких розвідках розв'язується питання перекладу різних типів прецедентних феноменів культури (С. Нікіфорчук [18], О. Ребрій [21], Г. Тащенко [21]).

Незважаючи на зростання інтересу перекладознавців до проблеми перекладу прецедентних феноменів культури багато питань залишаються ще не розв'язаними, серед них: визначення різних типів прецедентних феноменів культури, їх мовленнєві характеристики та критерії відбору, ефективність перекладацьких стратегій, трансформацій для створення їх адекватного перекладу. Це зумовило **актуальність** теми кваліфікаційної

роботи «**Особливості перекладу прецедентних феноменів культури (англійська, українська, російська мови)**».

Мета кваліфікаційної роботи – визначити та схарактеризувати особливості перекладу прецедентних феноменів культури із англомовних текстів на українську та російську мови.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання дослідження**:

1. На підґрунті вивчення й аналізу наукової літератури визначити прецедентні феномени культури як перекладознавчі та мовознавчі об'єкти.
2. Проаналізувати перекладацькі трансформації в українських та російських перекладах англомовних текстів.
3. Схарактеризувати особливості відтворення у перекладах фольклорних, художніх, теологічних, суспільно-політичних та наукових прецедентних феноменів культури

Об'єкт дослідження – прецедентні феномени культури в англійській, українській та російській мовах.

Предмет дослідження – прийоми перекладу прецедентних феноменів культури в українській та російській мовах.

Матеріал дослідження складають прецедентні феномени культури в англійській, українській та російській мовах, вилучені з книг Д. Карнегі (6), Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера (7, 8) та їх український переклад Л. Підлісної (1), В. Морозова (2, 3) та російський переклад Л. Кузьміної (4) та М. Літвінової (5).

Мета та завдання дослідження кваліфікаційної роботи зумовили добір необхідних **методів дослідження**:

- загальнонаукові – аналіз й узагальнення перекладознавчої та лінгвістичної літератури для порівняння й зіставлення різних підходів до проблеми дослідження, визначення її теоретичних підвалин і понятійно-категоріального апарату, описовий метод: спостереження, аналіз, синтез, систематизація та класифікація матеріалу;

- спеціальні – метод суцільної вибірки мовних одиниць, метод порівняльно-зіставний метод, типологічний аналіз, перекладацький аналіз тексту, аналіз перекладацьких трансформацій.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження можуть застосовуватися на практичних заняттях з теорії та практики перекладу у ЗВО на факультетах іноземних мов.

Результати дослідження презентовано в доповідях: III Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні питання філології: теоретична та прикладна лінгвістика», II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства», присвяченої 203-річчю освітніх традицій Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та Всесвітньому дню науки в ім'я миру та розвитку, III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства».

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (65 найменувань, із них – 39 іноземними мовами), 2 додатків (обсяг – 3 сторінки). Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ КУЛЬТУРИ

1.1. Прецедентні феномени культури як об'єкт дослідження мовознавства і перекладознавства

Переклад тексту будь-якого стилю мови – це складний, поетапний процес, який вимагає від перекладача великої кількості знань та умінь. Окрім розуміння лексики та граматики, аби зробити адекватний переклад, необхідно також володіти компетенціями, які сприятимуть вирішенню складних перекладознавчих питань. На думку дослідників міжкультурної комунікації для ефективного міжкультурного спілкування необхідно, щоб комуніканти володіли спільною когнітивною базою, характерною для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти, тобто певною сукупністю знань та уявлень [26, с. 86]. Склад же когнітивної бази у кожній мові – унікальний, що створює труднощі при перекладі, подолання яких необхідне для створення адекватного перекладу.

О. Мітіна, М. Швелідзе зазначають, що розбіжності в мовах і культурах фіксуються на різних рівнях, та описуються різними авторами різними термінами – «безеквівалентна лексика», «лакуни», «пробіли», «явище неперекладності», «порожні клітини», які є майже синонімічними. Вищезгадані автори наголошують, що прецедентні тексти є різновидами лінгвокультурних лакун [18, с.52]. Тому переклад безеквівалентних одиниць, які відображають зв'язок мови та культури, історичні аспекти, системи цінностей, духовний світ в мовній картині світу, реалії – все це є дуже важливим задля адекватного розуміння тексту оригіналу. Такими одиницями називають прецедентними феноменами культури.

Уважається, що термін «прецедент» використовувався у сфері юриспруденції та його трактування базувалось на контроверзі «було не було». В сучасному науковому світі ним активно послуговуються у культурно-мовному просторі і трактують як «феномен первинного зразку, який представлено для оцінки та зіставлення з метою його подальшого використання для створення будь-якого вторинного явища за зразком первинного» [23].

Сучасні західні лексикографічні джерела трактують його так: випадок, який повторюється; щось, що було зроблене або сказане та стало прикладом або правилом для санкціонування або виправдання наступної дії такого ж характеру; вирок, який не мав прецеденту; домовленість, встановлена таким прецедентом або ж тривалою практикою; особа або річ, яка стала моделлю [45]; дія, ситуація або рішення, які вже відбулися і можуть бути використані в якості аргументу для того, щоб дія або рішення були виконані; певний спосіб, який був використаний у минулому, що, таким чином, демонструє, що це правильний шлях; рішення стосовно конкретної судової справи, яке уможливило вирішення іншим подібним справ таким же чином [30].

Як зазначає А. Загорак, теорія прецедентності, розроблена В. Красних, Д. Гудковим, І. Захарченко, Д. Багаєвою, отримала подальший розвиток у сучасних дослідженнях [65]. Значний внесок у теорію прецедентності внесли розвідки І. Богданова [3], В. Гладка [7], О. Ребрій [23], Г. Ташенко [23], Ж. Колоїз [15] та ін.

Окрім національного навантаження? мова має ще й культурне навантаження, що пояснюється тим, що саме мова накопичує знання про національні традиції, менталітет народу. Кожна людина приналежна до певної національної культури, за допомогою якої вона себе самоідентифікує. У процесі самоідентифікації учасник комунікації, у тому числі й міжкультурної, також демонструє здатність розпізнавати, ідентифікувати, розуміти культурно значущі настанови, особливості, культурні коди в певних мовних одиницях.

У професійній діяльності перекладача це надзвичайно важливо, адже, окрім того, що перекладач розпізнає ідентифікує та розуміє особливості та культурні коди, він ще й повинен перевести ці коди в площину іноземної мови. Як зазначає Н. Чаграк, від кваліфікації та майстерності перекладача залежить оптимальний вибір виду перекладу у кожному конкретному ситуативному контексті для збереження комунікативної рівноцінності тексту оригіналу і тексту перекладу: дослівний переклад чи адаптований, при якому здійснюється спрощення структури та змісту оригіналу з метою перетворення тексту перекладу в форму, доступну для реципієнта, що не володіє знаннями, потрібними для повноцінного розуміння повідомлення, яке міститься в оригіналі [26, с. 85].

У процесі перетворення тексту оригіналу у текст перекладу необхідно уміти розпізнавати, ідентифікувати та підбирати еквіваленти прецедентних феноменів культури, бо вони складаються із цінних в пізнавальному та емоційному планах для носіїв мови знань. І. Богданова наголошує, що поняття прецедентного феномену виходить за межі мовознавства у традиційному його розумінні й стосується таких галузей знань, як когнітивістика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, психолінгвістика, тому прецедентність потребує комплексного вивчення із залученням аналізу індивідуальних, етнокультурних, соціальних особливостей носіїв певної лінгвокультури [3, с. 54].

Тобто, «прецедентність», деталізація, класифікація прецедентних феноменів культури є основними поняттями, які необхідно розглянути, в якості не тільки мовленнєво-комунікативних одиниць, але й в якості мовних (вербальних) та невербальних одиниць символів, знаків, об'єктів, котрі навантажені культурною, національною, історичною складовою, яка повністю зрозуміла носіям мови. Прецедентні тексти (феномени) стали об'єктом дослідження з точки зору їх функціонування у різних дискурсах (публіцистичному, політичному, художньому, науковому, розмовному тощо), лінгводидакти розглядають їх як засіб формування загальнокультурної

компетенції у тих, хто вивчає іноземну мову, у перекладознавстві ж їх розглядають крізь призму когнітивістики.

Різноманітність та розмаїття прецедентних феноменів створює складнощі для їх класифікування, але без аналізу та осмислення їх семантичного змісту повноцінна інтерпретація та переклад будь-якого тексту неможлива. Адекватний переклад неможливий без повного розуміння, декодування та інтерпретування прецедентних феноменів. Тому актуальною проблемою не лише для лінгвістики, а й для перекладознавства та мовної підготовки загалом є визначення ознак прецедентних феноменів культури, їх типів і функцій.

Прецедентність – це феноменальна здатність ядерних елементів культурного простору репрезентувати ментальність національно-лінгвокультурної спільноти як результат знань та уявлень носіїв певної мови різних поколінь [14, с. 112].

Лінгвокультурологічна значущість категорії «прецедентності» є безсумнівною, але навіть у сучасних публікаціях не знаходимо її обґрунтованого, фундаментального опису як перекладознавчого засобу. У вузькому науковому колі обговорюється питання про сутність поняття та його ознаки, проте аналіз джерел засвідчив, що у світовій науковій літературі цей термін не є розповсюдженим.

Так, в західній лінгвістиці відсутнє поняття «прецедентного феномену», дослідники послуговуються такими термінами: *winged words* (крилаті слова) [32; 35], *catchphrases* (крилаті вирази) [35; 46; 55], *fixed expressions* (сталі вирази) [32; 55], *allusions* (алюзії) [55], *quotations* (цитати) [56], *idiomatic phrases* (ідіоматичні фрази) [37; 35]. Науковці з різних країн активно вивчаються особливості функціонування фразеологізмів у різних дискурсах, підкреслюють їх соціокультурне семантичне навантаження, визначають дидактичний потенціал фразеологізмів і паремій як одиниць навчання іноземної мови (Х. Р. Довлатабаді [39], С. Кім [38], А. Міллер [47], С. А. Спренгер [58], В. Й. М. Левент [58], Г. Кемпена [58], Й. И. Ліонтас [55],

Ф. Н. Роман [57], С. Фідлер [32; 33], Ц. Фуриассі [34], Я. М. Функке [31], А. С. Хошнія [39], Чун-Тинг Хсу [31], Ц. Цаціарі [31], Ф. М. М. Цитрона [31], А. М. Якобс [31] та ін.).

Науковці, наприклад С. Лазаренко, пов'язують прецедентні феномени культури з інтертекстуальністю, тобто розглядають їх як інтертекстуальні елементи, що мають надособистісний / масовий характер, неодноразово відтворюються в мовленні й викликають різноманітні асоціації з текстами, що є їх джерелами [17, с. 79]. Теорію інтертекстуальності пов'язують з теорією «діалогічності» М. Бахтіна. Уважається, що саме остання дала підґрунтя для розвитку першої. М. Бахтін [28] був першим дослідником, який звернув увагу на «вторинність» тексту, висловлювання, а Ю. Кристева, проаналізувавши науковий доробок М. Бахтіна, побудувала теорію міжтекстових відносин, сформулювала теорію інтертекстуальності, в полі зору якої активна взаємодія лінгвокультурних кодів [41]. Ми ж стверджуємо, що прецедентні феномени культури та інтертекстуальні одиниці дотичні явища, але мають дещо різну природу.

Основні питання теорії прецедентності розкриваються у сучасних дослідженнях різних наукових галузей (лінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвокраїнознавство, лінгводидактика тощо) і перекладознавства зокрема. Дослідник вивчають прецедентність (алюзії, невербальні елементи) у художньому дискурсі (М. Кулейлі [40], М. Мауріціо [44], Н. Тхіелеман [60] та ін.).

Художнім перекладом прецедентних феноменів займаються О. Ребрій [23], Г. Тащенко [23]. Особливості прецедентних феноменів у публіцистиці відображено у роботах А. Мусолф [48, 49], В. Цакона [62].

У науковому світі не існує єдиної позиції стосовно тлумачення терміну «прецедентний текст» та визначення його різновидів. Науковці використовують декілька термінів, які конкретизують сутність поняття «прецедентний текст»: алюзія, логоепістема, прецедентний феномен, прецедентний феномен культури, тобто розуміють ці терміни як синонімічні.

Зазначимо, що в основу для більшості визначень аналізованого терміну покладено запропоноване Ю. Карауловим, який за словами І. Богданової, назвав прецедентними «тексти, що є (1) значущими для тієї чи іншої особистості в пізнавальному й емоційному відношеннях, (2) що мають надособистісний характер, тобто є добре відомими широкому оточенню цієї особистості, разом з її попередниками й сучасниками, і, нарешті, такі, (3) звернення до яких поновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [3, с. 54].

Деякі дослідники використовують термін «логоепістема». Ф. Бацевич зазначає, що це – «знання, яке презентує в собі слово своєю внутрішньою формою, індивідуальною історією, зв'язками з культурою» [1, с. 103]. І. Сахарук називає логоепістемами прецедентні одиниці, які мають стійкий набір диференційних ознак, що дозволяють розуміти феномен правильно та однозначно; є пізнаваними навіть за наявності певних трансформацій і співвідносяться з текстами або ситуаціями, що є культурно, історично й соціально значущими [24, с. 163].

З точки зору лінгвокультурології І. Богданова трактує поняття «прецедентний феномен», розглядаючи його як суспільне, історичне або культурне явище, текст або особу, що є широко відомими і значущими для певної соціальної спільноти та до яких здійснюється регулярна апеляція в дискурсі [3, с. 190].

Схожої точки зору дотримується і Н. Чаграк, яка визначає прецедентні феномени – специфічні знаки, символи чи сигнали певних культурно-історичних фактів, які характеризують ціннісну базу лінгвокультурної спільноти [26, с. 85].

За словами А. Загорак, прецедентний феномени – це лінгвістичні та екстралінгвістичні явища, які добре відомі представникам певної лінгвокультури та входять у колективний когнітивний простір комунікантів [65, с. 69].

О. Мітіна до прецедентного феномену відносить такі, які добре відоме всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти; актуальні в когнітивному (пізнавальному та емоційному) плані; апеляція до яких постійно відновлюється в мовленні тієї чи тієї національно-лінгвокультурної спільноти [18, с. 53].

Ж. Колоїз вважає, що «прецедентний феномен» пов'язаний із пізнавальною діяльністю людини, тому розглядає його як результат когнітивних операцій, певним чином «упаковані» знання, що слугують засобом кодування, трансформації, інтерпретації відповідної інформації, можуть функціонувати у вигляді згорнутих метафор, виражати як раціональну, так і емоційну оцінку, мати символічне значення [14, с. 112–113].

Когнітивну складову в прецедентних феноменах культури відмічає і Т. Воробйова: прецедентні феномени виникають як когнітивні структури, що сформувалися у пізнавальній базі носіїв мови в результаті перегляду, читання однакових книг, п'єс, телепрограм, фільмів, новин та обговорення суспільно-політичних подій у процесі соціологізації особистості [5, с. 124].

На думку О. Селіванової, прецедентні феномени – це компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти. Знаки прецедентних феноменів характеризуються значним інформаційним обсягом, подібні до символів [25, с. 492].

Отже, такі суттєві ознаки прецедентного феномену культури були визначені дослідниками: метафоричність (переносне, символічне значення), маркованість, оцінність, економічність, імпліцитність, прагматичність, повторюваність. Уважаємо, що необхідно ще додати – історичну мінливість [8]. Прецедентні феномени культури є одиницями живого мовлення, що обумовлює обмеження часовими рамками. Загальноприйнятим є той факт, що корпус прецедентних феноменів культури, які використовуються певною групою і в певний період часу, змінюється, тому певні прецедентні феномени культури нове покоління може не розуміти. Це пояснюється зв'язком

суспільства та мови: джерелом нових прецедентних феноменів культури стають популярні нові постаті в історії, культурні події, твори літератури та мистецтва.

Різні наукові підходи до визначення прецедентних феноменів культури узагальнено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Сучасні підходи до визначення прецедентних феноменів культури

Підхід	Визначення ПФК	Дослідники
лінгвокультурологічний	одиниця дискурсу, яка регулярно відновлюється в мовленні, відома всім представникам національно-лінгвокультурної спільноти	І. Богданова, Н. Чаграк
текстологічний	інтертекстуальні елементи, що мають надособистісний / масовий характер, неодноразово відтворюються в мовленні й викликають різноманітні асоціації з текстами, що є їх джерелами	О. Васильєв, І. Висоцька, С. Лазаренко
когнітивний	компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти	Т. Воробйова, Ж. Колоїз, О. Селіванова А. Загорак

Підсумовуючи результати аналізу наукових підходів щодо квінтесенції прецедентності, вважаємо, що прецедентні феномени культури необхідно визначати з урахуванням головних функцій мови – комунікативної та когнітивної, тому розглядаємо їх як когнітивні структури, сформовані в пізнавальній базі носіїв мови на основі їхнього соціокультурного та національного культурно-історичного досвіду [8].

Логіка нашого дослідження потребує розмежування термінів «прецедентний феномен культури» та «прецедентна одиниця» як родового та видового понять [3, с. 60]. І. Богданова наголошує, що прецедентна одиниця – це вербальний засіб актуалізації прецедентного феномена в дискурсі [3, с. 190]. Тобто прецедентна одиниця функціонує в корпусі лінгвістики і, потенційно, може стати прецедентним феноменом за певних умов комунікації.

До особливих рис прецедентних феноменів відносимо їх мовленнєво-комунікативну природу, соціокультурне або історично-культурне, національно-культурне семантичне навантаження.

Для перекладача важливо розуміти прагматичний аспект прецедентності як текстологічної категорії та брати до уваги зв'язок прецедентних феноменів культури і комунікативного акту, який складається з інформації, яку передає мовець (суб'єкт мовлення, адресант) слухачеві (об'єкт мовлення, адресат), які теж є структурними елементами комунікативного акту. У комунікативному акті перекладач, одночасно будучи, і об'єктом, і суб'єктом мовлення повинен враховувати особливості взаємодії прецедентних феноменів культури.

Шляхи взаємодії прецедентних феноменів культури із суб'єктами мовлення:

- 1) прагматичний компонент – непрямі смисли висловлювання, натяки, іносказання тощо;
- 2) референція мовця – залежне від інтенцій мовця співвіднесення мовних одиниць та предметів дійсності;
- 3) аналіз мовцем фонових знань, інформованості, інтересів слухача, тобто прагматичні пресуппозиції;
- 4) аналіз змісту висловлювання (істинність / хибність, іронія, виразність, багатозначність тощо).

Особливості взаємодії, які необхідно врахувати з позиції об'єкта мовлення:

- 1) інтерпретація мовлення, здатність адресата розуміти непрямі або потайні смисли у висловлюванні із урахуванням ситуації спілкування, пресуппозиції, мету мовця;
- 2) як подіяло висловлювання на адресата (розширення його поінформованості, зміна його емоційного стану, оцінка, вплив на його дії, естетичний ефект тощо).

Прецедентний феномен культури може характеризувати все висловлювання або його частину (комунікативну ситуацію). Якщо прецедентна одиниця, використана мовцем, невідома адресатові, то відбувається комунікативна невдача. Ризик комунікативної невдачі під час перекладу значно підвищується, адже необхідно володіти корпусом прецедентних феноменів культури мови оригіналу та мови перекладу.

Статус фразеологічних одиниць по відношенню до прецедентних феноменів культури є спірним. Ми відстоюємо думку, що фразеологізми (незалежно від їх типу), включаючи паремії, є одиницями лексико-фразеологічного ярусу національної мови, тобто мовними одиницями. Використання їх носіями мови, розуміння їх соціумом утворює прецедентні феномени культури із фразеологізмів або інших лексичних одиниць, шляхом перетворення їх на мовленнєво-комунікативний елемент.

Виокремлюємо такі різновиди прецедентних феноменів культури: фразеологізми; паремії; назви культурно та історично значущих подій, об'єктів; власні назви, посилання на відомі та нехудожні тексти (назви, персонажі, тема, сюжет, фабула, художні час і простір, художній образ; популярні, відомі широкому загалу особи, події, об'єкти та предмети дійсності тощо); лексичні одиниці (лінгвокраїнознавчі об'єкти), що мають лінгвокраїнознавчу семантику, тощо.

Прецедентними феноменами культури стають феномени лише за умови їх використання, розуміння, адекватної інтерпретації носіями мови в різних комунікативних ситуаціях.

Зауважимо, що роль прецедентних феноменів культури у мовленні (створення підтексту, натяку, наявність інтертекстуальних зв'язків, оцінка висловлювання, оцінка ситуації, спосіб вираження інтенцій мовця тощо) робить їх важливим елементом комунікації, без розуміння та правильного декодування яких адекватний переклад стає неможливим.

Конкретизація прецедентних феноменів культури їх розподіл на різні типи хвилює багатьох дослідників. Ж. Колоїз відмічає обґрунтованість і

практичну спрямованість класифікації, запропонованої свого часу Д. Гудковим, що систематизує прецедентні феномени за формою вербалізації й виокремлення серед них вербалізованих та вербальних зразків, як-от: прецедентний текст, прецедентна ситуація, прецедентне висловлювання, прецедентне ім'я, не викликає принципів заперечень [15, с. 143]. Зауважимо, що С. Лазаренко [17, с. 79] та А. Загорак пропонує використовувати цю ж класифікацію у лінгвокультурологічних і перекладознавчих дослідженнях [65, с. 69].

Таким чином, прецедентними феноменами культури стають ті явища, які знаходяться поза межами власне мовленнєвої комунікації, де використовуються мовні (вербальні) засоби. У такому випадку всі прецедентні одиниці, які вживають учасники мовленнєвою комунікації, можна назвати соціумно-прецедентними феноменами культури.

З позицій структурно-семантичних особливостей прецедентні феномени культури, поділяють на такі типи: прецедентний текст, прецедентне висловлювання, прецедентна ситуація, прецедентне ім'я [15, с. 143]. Кожен із цих типів визначається як:

– прецедентний текст – закінчений і самодостатній продукт мовленнєво-розумової діяльності; (полі)предикативна одиниця; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту, добре знайомий будь-якому представнику лінгвокультурного товариства, звернення до нього регулярно поновлюється у процесі комунікації через пов'язані з цим текстом символи [65, с. 69]. До прецедентних текстів належать твори художньої літератури, тексти пісень, реклама, анекдоти, політичні публіцистичні тексти [65, с. 69];

– прецедентне висловлювання – репродукований продукт мовленнєво-розумової діяльності; закінчена і самодостатня одиниця, яка може бути чи не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його смислу. До когнітивної бази входить саме прецедентне

висловлювання (цитати з текстів різного характеру, прислів'я) як таке, а також сума його значень-смислів [65, с. 69];

– прецедентна ситуація – якась «еталонна», «ідеальна» ситуація, пов'язана з набором певних конотацій, диференційні ознаки якої входять до когнітивної бази [65, с. 69]. Зазначається, що диференційні ознаки прецедентної ситуації стають універсальними, тоді як атрибути фігурують як її символи [65, с. 69];

– прецедентне ім'я – індивідуальне ім'я (онім), пов'язане або із загальновідомим текстом або із прецедентною ситуацією [65, с. 69]. Це свого роду складний знак, за допомогою якого в комунікації здійснюється апеляція не до власне денотату, а до набору диференційних ознак даного імені [65, с. 80].

У залежності від джерела виникнення вважаємо, що можна виділити такі типи прецедентних феноменів культури:

– теологічні ПФК, що ґрунтуються на давніх релігійних текстах (Біблія, Коран, Псалтир тощо);

– фольклорні ПФК (твори усної народної творчості, їх персонажі, усталені формули);

– міфологічні ПФК (міфи та легенди народів світу, відомі носіям мови, наприклад давньогрецькі міфи);

– художні ПФК, основою яких є твори художньої літератури (класичної, сучасної, різних стилів, жанрів і літературних напрямів), що мають як світову, так і національну, значущість;

– публіцистичні ПФК, основою яких є тексти ЗМІ;

– суспільно-політичні ПФК (лозунги, агітаційні листки та плакати; найменування політичних та суспільних організацій, їх лідерів, прихильників, опонентів тощо);

– наукові ПФК (загальновідомі наукові тексти, імена видатних науковців, назви їх досягнень; ситуації, пов'язані з відкриттями, тощо);

- усні ПФК, що ґрунтуються на сучасних усних текстах (кінофільми, мультфільми, серіали, телепередачі, усні виступи відомих людей тощо);
- рекламні ПФК (реклами усні та письмові);
- пісенні ПФК, що ґрунтуються на текстах популярних пісень;
- цифрові ПФК, основою якого є відомі числа, історичні дати [8].

Існує класифікація прецедентних феноменів культури в залежності від рівнів прецедентності. Так, Ж. Колоїз, слідом за Г. Слишкіним, по-перше, виділяє прецедентні тексти для певної спільноти (сімейний прецедентний текст, прецедентний текст певної групи тощо). По-друге, зустрічаємо тексти, які стають прецедентними на певний короткий термін, що зумовлює ситуацію, коли прецедентний текст невідомий попередникам і стає невживаним раніше, ніж звільниться покоління носіїв мови (анекдот, рекламний ролик); до соціумнопрецедентних феноменів зараховують здебільшого такі, які відомі середньостатистичному представникові того чи того соціуму; національно прецедентні феномени відомі середньостатистичному представникові тієї чи тієї національно-лінгвокультурної спільноти й ілюструють національну когнітивну базу. Універсально прецедентними вважають феномени, що відомі будь-якому середньостатистичному сучасному представникові і які формують універсальний когнітивний простір [15, с. 144].

Перелік функцій прецедентних феноменів культури ще не є усталеним. Так, С. Нікіфорчук, посилаючись на дослідження М. Воробйової [5], основними вважає такі функції: пізнавальну (реципієнт отримує інформацію не тільки суто про особистість, біографію якої читає, а також про учасників комунікативної ситуації, події в світі на той проміжок часу тощо), прагматичну (прагматично зорієнтовані лексеми мають позитивне та негативне емоційно-оціночне забарвлення), алюзійну (натяк на відомий історичний факт, покликання й адекватна актуалізація змісту тексту) [19].

У комунікативному акті прецедентний феномен культури може виконувати не всі функції одночасно. Певні функції актуалізуються в певшу

чергу в певній ситуації, це залежить від умов, мети, яку ставить суб'єкт мовлення (адресант комунікації), включаючи певний прецедентний феномен культури, його комунікативних інтенцій.

Прецедентні феномени (тексти, імена, ситуації, стереотипи мовного спілкування тощо) є тим елементом іншої культури, картини світу, що у процесі акультурації потребує засвоєння особистістю, групою індивідів [1, с. 18].

Різноманітними є цілі використання прецедентних феноменів культури в мовленні: помістити конкретний факт, подію в історичну перспективу; розширити часові межі й культурний простір певного тексту; полегшити трансформацію конкретної думки, підтвердити її правильність; збагатити текст смисловими й емоційними відтінками; висловити оцінку, створити комічний ефект тощо [10, с. 7]. Отже, прецедентні феномени культури збагачують мовлення суб'єкта мовлення.

Низка ознак прецедентних феноменів (хрестоматійність, загальновідомість, емоційна та пізнавальна цінність, реінтерпретованість) перетворює їх на факт культури, що несе в собі інформацію культурного плану. Тому можна сказати, що знання або незнання прецедентних феноменів дає можливість віднести або не віднести мовну особистість до даної епохи та її культури [8].

Але, впевнені, вони можуть ускладнювати комунікацію, у випадках, коли у суб'єкта не вистачає фонових знань для правильного декодування / трактування / інтерпретації прецедентних феноменів, саме тоді виникає ситуація неправильного розуміння, а, отже, і неадекватного перекладу. Дослідники зазначають, що вміння декодувати інформацію, яка міститься в прецедентних феноменах культури, сприяє успішній комунікації, проте декодування інформації, наявної в національних прецедентних феноменах, викликає деякі труднощі для тих, хто вивчає іноземну мову [8].

Узагальнено характеристику прецедентних феноменів культури як перекладознавчих одиниць показано на рис. 1.1.

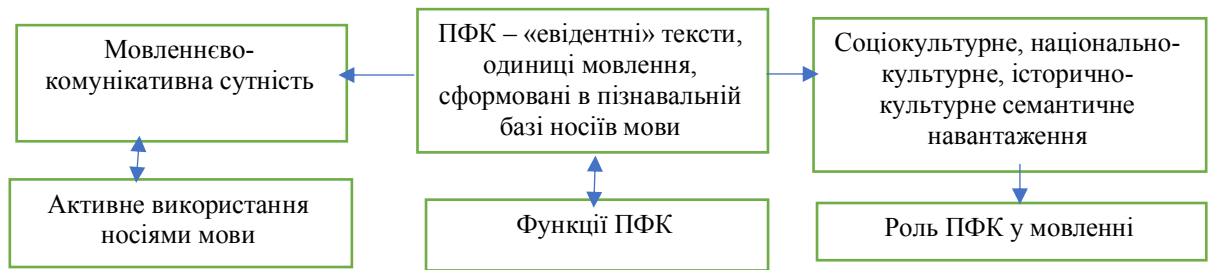

Рис 1.1 Прецедентні феномени культури як перекладознавчі одиниці

Отже, прецедентні феномени культури – це певні зрозумілі носіям мови одиниці дискурсу, які мають національно-культурну, історичну складову, їх використання у мовленні залежить від ситуації комунікації, мети, яку ставить перед собою суб'єкт мовлення.

Використання в мовленні прецедентних феноменів культури за певних умов ускладнює комунікацію та переклад, водночас, економить комунікативні зусилля мовця та слухача, маркує дискурс.

1.2. Перекладацькі трансформації як інструмент адекватного перекладу

Процес перекладу – складний та творчий, але, незважаючи на те, що перекладач повинен бути креативним, алгоритм цього процесу все ж вивчений, хоча і не є усталеним, а інструментарій – описаний, не дивлячись на відсутність однастайності науковців в цьому питанні. Вивченням процесу перекладу займалися багато науковців (М. Бейкер [27], В. Карабан [12], Дж. Мандей [50], С. Санджун [59], Т. Херманс [36] та ін.).

Як зазначає М. Варданян, у процесі перекладу встановлюються зв'язки між конкретними явищами двох мовних систем, одна з яких уже була виражена, а інша – ще потенційна й адаптована, а, отже, перекладач зіштовхується з фіксованою відправною точкою, коли перекладач читає повідомлення, то формує у своїй свідомості мету, якої хоче досягти. Перші кроки, які робить перекладач:

- визначити одиниці перекладу;
- розглянути текст мови оригіналу;

- оцінити описовий, афективний, інтелектуальний зміст одиниць перекладу;

- відновити ситуацію, яка стала причиною повідомлення;

- зважити й оцінити стилістичні особливості [4, с. 36].

Здійснюється переклад не окремим семантичних одиниць, а саме одиниць перекладу, як зазначають дослідники, як найменшого відрізка висловлювання, частини якого пов'язані так, що їх потрібно перекладати тільки разом, а не окремо. Є декілька типів перекладу в залежності від особливої ролі, яку ці одиниці перекладу відіграють у повідомленні:

- а) функціональні одиниці;

- б) семантичні одиниці;

- в) діалектичні одиниці;

- г) просодичні одиниці [4, с. 37].

Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне запропонували перелік змін у текстах оригіналу та перекладу. У праці «Порівняльна стилістика французької та англійської мов» вони проаналізували тексти французькою та англійською та відмічали у них «стратегії» та «методи/прийоми» перекладу, тобто вони вирішували проблему несумісності між структурами мови оригіналу та тексту перекладу шляхом використання двох методів перекладу:

- прямий переклад, який за основу має дослівне цитування оригінального повідомлення цільовою мовою, включає запозичення, кальку та дослівний переклад;

- непрямий переклад – метод перекладу, в основі якого інтерпретація: транспонування, модуляція, еквівалентність, адаптація. Ці прийоми використовуються на лексичному, граматичному та на рівні повідомлення (вищі елементи тексту, включаючи, окрім речень та абзаців, певні ситуаційні висловлювання, які передають ширші значення [64].

Важливо відзначити, що в перекладознавчій науці існує декілька термінів, які означають перефразування тексту оригіналу, як-от: strategy /

shift / procedure / technique — «стратегія», «зміни», «методи / прийоми», «способи» [4, с. 35].

Ми використовуємо термін трансформація, який в лінгвістичній енциклопедії О. Селіванової трактується таким чином: основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для перекладача [25, с. 536].

Т. Журавель і Н. Хайдарі трактують перекладацькі трансформації таким чином: це міжмовні перетворення, перебудова вихідного тексту або заміна його елементів задля досягнення адекватності та еквівалентності. Основні риси перекладацьких трансформацій: міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу [11, с. 148].

До перекладацьких трансформацій прямого перекладу відносять:

1. Запозичення – повноцінне відтворення лексичної одиниці у мові перекладу з мови оригіналу; функція такого прийому – заповнення семантичної прогалини у мові перекладу [50, с. 56].

2. Калька – це особливий вид запозичення, коли вираз або структура відтворені у мові перекладу дослівно [50, с. 56].

3. Дослівний переклад – це переклад «слово в слово», це перекладацький припис, але ним можна пожертвувати заради збереження металінгвістичного змісту і за умови повного збереження значення. Дослівний переклад вважається невдалим якщо він:

- а) змінює значення;
- б) не має значення;
- в) структурно неприйнятний для мови перекладу;
- г) не відповідає метамовним вимогам [50, с. 57].

Досить часто виникають ситуації, коли прямий переклад неможливий і тоді ми використовуємо прийоми непрямого перекладу:

4. Транспозиція – це заміна частини мови (дієслово на іменник, прислівник на дієслово) із збереженням значення. Вона може бути обов’язковою і факультативною. Саме цю трансформацію дослідники вважають найпопулярнішою серед перекладачів [50, с. 57].

5. Модуляція – це трансформація, в процесі якої змінюється семантика та вектор аналізу перекладацької одиниці. Вона може бути обов’язковою та факультативною. Модуляцію потрібно використовувати якщо дослівний або транспонований переклад формулює граматично правильне висловлювання, але воно є незграбним або неприйнятним для мови перекладу. Дослідники вказують, що правильне використання модуляції – це показник професійного перекладача, в той час, коли транспонування вважають показником володіння мовним кодом мови перекладу. На рівні повідомлення модуляція відбувається таким чином: абстрактне – конкретне; причина – наслідок; частина – ціле; частина – інша частина; зміна терміну; антонімічний переклад; з активного стану – в пасивний та ін.[50, с. 57].

6. Еквівалентність / ідіоматичний переклад – зміна стилістичних або структурних засобів в описі ідентичної ситуації. Використовується для перекладу ідіом і прислів’їв. В такій трансформації в центрі уваги опиняється значення, а не образ [50, с. 57].

7. Адаптація – це зміни в мові перекладу, коли певне явище, яке має культурну, історичну, національну складову, відсутнє у мові перекладу [50, с. 57].

Ці трансформації охоплюють три рівні: лексичний, синтаксичний, прагматичний.

Існують також додаткові прийоми перекладу:

1. Ампліфікація – збільшення кількості слів у мові перекладу, часто шляхом синтаксичного розширення. Протилежність ампліфікації – економія [4, с. 38-39].

2. «Помилковий друг» – подібна за структурою лексема у мові оригіналу та мові перекладу, тим самим сприяє хибному тому, що у перекладача складається хибне враження про ідентичність значення [4, с. 39].

3. Вилучення, додавання, компенсація або «втрати в перекладі», що стало популярним кліше. Переклад неминуче пов'язаний із деякими втратами, оскільки неможливо зберегти всі нюанси сенсу та структури в мові перекладу.

Однак важливо, що текст перекладу може компенсувати це, вводячи додавання в тому ж або іншому місці тексту. Одним із прикладів є переклад діалогу: якщо мова оригіналу є мовою а t / v і показує перемикання з офіційної адреси на неформальну (так, французька *vous to tu*), в англійській потрібно буде знайти компенсаційний спосіб передачі цього, можливо, по-іншому використовувати ім'я персонажу [4, с. 39].

4. Експліцитність – неявна інформація в тексті оригіналу стає явною в тексті перекладу. Це може відбуватися на рівні граматики (наприклад, англійська тексту оригіналу, *the doctor* використовується в чоловічому або жіночому роді у тексті перекладу, де вказівка статті є суттєвою), семантики (наприклад, пояснення культурного елемента або події тексту оригіналу), прагматики (наприклад, непрозора та культурна ідіома американської англійської мови: *it's easy to be a Monday morning quarterback*) або дискурсу (наприклад, підвищена єдність у ТП). Необов'язкове пояснення часто пропонувалося як характеристика перекладної мови («універсали перекладу») [4, с. 39].

5. Узагальнення (генералізація) — використання більш загального слова в тексті перекладу [4, с. 38-39].

Д. Кетфорд же називає трансформації зміни і розподіляє їх на два основні типи: зміна рівня (те, що виражено граматиною в одній мові при перекладі виражається лексикою), зміна категорії (структурні (зміна граматичної структури), зміна класу (зміна частини мови), зміна одиниць (заміняються речення, фрази, групи, слова, морфеми), внутрішньосистемні

зміни (мова оригіналу та мова перекладу – близькі, але при перекладі доводиться обирати невідповідний термін) [29].

Ю. Найда використовує інший термін для означення перекладацьких трансформацій і це «techniques of adjustment», який дослівно перекладається як «способи пристосування», для означення процесу, мета якого – «формування правильних еквівалентів». Учений виділяє п'ять способів, якими послуговуються перекладачі в процесі створення семантично та стилістично еквівалентних структур [53].

У працях П. Ньюмарка [51] знаходимо ще одну назву «procedure», тобто прийоми і виділяє 15 таких прийомів, але він зазначає, що ці прийоми працюють на рівні речень і словосполучень, а по відношенню до всього тексту дослідник говорить про вісім «методів».

Спираючись на погляди Д. Голмса, К. ван Левен-Зварт у роботі «Переклад і оригінал» [42] виділяє «shifts» зміни. Він уважав, що аналіз змін у тексті оригіналу та перекладу може стати відправною точкою для розуміння та опису процесу перекладу, для виділення функцій, які виконує переклад в мові перекладу. Тобто, для вченого зміни у перекладі дають підґрунтя для формулювання гіпотези перекладу, а також про норми, які висуваються перекладачеві.

Поняття норма напряду пов'язане із якістю перекладу, адже саме воно є відправною точкою для перекладача. Вперше питання про вихідні норми було підняте Г. Турі [50]. Дослідник говорив про норми перекладу в контексті вибору перекладачем основної мети свого перекладу, мети, яка диктує прийняття рішень під час перекладу.

Т. Журавель та Н. Хайдарі наголошують, що є безліч класифікацій перекладацьких трансформацій, як-от:

1) за характером відхилення від міжмовних відповідностей (морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні, змішані);

2) за формальними ознаками (перестановка, додавання, зміна, опущення) та ін.;

3) за рівнем (компонентний, референціальний, стилістичний) [11, с. 148-149].

Отже, перекладач, будучи на перехресті між двома мовами, повинен створити текст близький до оригіналу та такий, який відповідає нормам мови перекладу. Задля створення такого тексту перекладач виконує певні зміни у тексті перекладу, які називаються перекладацькими трансформаціями. Існує багато систем перекладацьких трансформацій, але всі вони мають єдине завдання – створення тексту перекладу, який би передав особливості оригінального тексту та був повністю зрозумілий для носіїв мови перекладу.

1.3 Специфіка перекладу прецедентних феноменів культури

Переклад прецедентних феноменів культури – це питання і актуальне досі, тривають пошуки шляхів створення адекватного перекладу цих одиниць, бо їх природа та особливості спричиняють труднощі перекладу.

Складність перекладу прецедентних феноменів культури обумовлена тим, що перекладач повинен володіти одразу двома корпусами прецедентних феноменів культури: мови оригіналу та цільової мови, за умови, що якийсь із цих корпусів недостатньо сформований може виникнути комунікативна невдача. Ф. Бацевич зазначає, що комунікативна невдача – це «неволодіння або неповне володіння комунікативними навичками, притаманними певній національній лінгвокультурній спільноті» [1, с. 119]. Отже, в процесі перекладу, який є двосторонньою ситуацією міжкультурної комунікації комунікативні невдачі спричиняються нерозумінням одного з комунікантів системою значень тієї культури, мовою якої відбувається спілкування. Окрім того, трапляються випадки, коли, як зазначає А. Загорак, прецедентний феномен може посилатися на іншу прецедентну одиницю або ж вказувати на їх взаємозв'язок. Наприклад, посилення на прецедентний текст може бути реалізовано через інші прецедентні феномени – прецедентне висловлювання чи прецедентне ім'я, які пов'язані із текстом; прецедентні ситуації можуть

бути оновлені у формі прецедентних тверджень або прецедентних імен, тощо [65].

Труднощі перекладу прецедентних феноменів культури пов'язані із тим, що прецедентні феномени, які з'являються у тексті чи розмові, викликають у реципієнта певні національно-специфічні асоціації, що є спільними для усіх чи для більшості членів окремої лінгвокультурної спільноти [26, с. 86] і необхідно викликати аналогічну реакцію у носіїв мови перекладу. Тобто, як зазначають О. Ребрій та А. Ташченко, вживання в тексті прецедентного імені вимагає високого рівня міжкультурної компетенції того, хто вивчає іноземну мову [23, с. 275–276]. На думку Л. Підкамінної, розуміння текстів, що містять прецедентний феномен, ґрунтується на фонових й енциклопедичних знаннях адресатів [21, с. 161]. Схожу точку зору виражає і М. Кулейлі, наголошуючи, що компетентний перекладач повинен зробити переклад таким, щоб він викликав аналогічні емоції та реакції [38, с. 213].

Таким чином, перекладач повинен мати ґрунтовні фонові та енциклопедичні знання, вміти ними користуватися в процесі міжкультурної комунікації. Під час перекладу ПФК перекладач використовує не лише знання двох мов (мовна компетентність), але ще й знадобиться лінгвокультурологічна та мовленнєва, адже необхідні знання зі стилістики, культурно-історичного контексту тексту оригіналу та перекладу. Від використовуваних перекладачем прийомів перекладу залежить, яким стане текст перекладу, адже ПФК здатні зробити текст перекладу більш або менш емоційним, надати виразності, викликати певні асоціації, стати маркером тексту. Адекватний переклад ПФК залежить від способу перекладу, який обрав перекладач, що, в свою чергу, є важливим для розуміння інокультурного тексту.

В. Карабан і Дж. Мейс виокремили труднощі перекладу прислів'їв, які ми пропонуємо використовувати для формулювання труднощів перекладу ПФК:

1) відсутність еквівалентного перекладу прислів'я в мові перекладу. Наприклад, в англійській мові відсутнє за смыслом таке прислів'я, як *У городі бузина, а в Києві дядько*;

2) розбіжності в емоційній чи образній забарвленості. Наприклад, українське прислів'я *Дешева рибка, погана юшка* є образним, а його відповідник англійською *Cheapest is the dearest* є необразним прислів'ям;

3) етноспецифічність прислів'їв і розбіжності в національній забарвленості. Наприклад, українське прислів'я *Гречана каша сама себе хватить* через свою етноспецифічність (у Великобританії така їжа не поширена) перекладається англійською *Each bird loves to hear himself sing*;

4) контекстуальна багатозначність (можливість неточного визначення значення прислів'я). Наприклад, українське прислів'я *Мовчанка – золото* може бути коментарем, наказом, проханням мовчати [13, с. 337].

Таким чином, ми відзначаємо складність перекладу прецедентних феноменів культури, що спричинено їх особливостями – образністю, етноспецифічністю.

Виділяємо такі труднощі перекладу прецедентних феноменів культури, які перекладачеві необхідно подолати задля створення адекватного перекладу:

- викликають національно-специфічні асоціації, які складно відтворити;
- розбіжності в емоційно-образному компоненті прецедентного феномену культури мови оригіналу та мови перекладу;
- контекстуальна багатозначність.

Думається, що подоланню труднощів перекладу сприятиме алгоритмізація дій перекладача. О. Мітіна звертає увагу, що для перекладача важливо, по-перше, виокремити вислів, який має переносне значення; по-друге, провести аналіз мовленнєвої функції ПФК, бо важлива саме передача функції, яку ПФК виконує в оригіналі [18, с. 55]. Таким чином, ми

пропонуємо виокремити етапи роботи перекладача з прецедентними феноменами культури:

- перший етап – виокремлення прецедентного феномену культури із загального потоку мовлення;
- другий етап роботи – аналіз прецедентного феномену культури;
- третій етап – аналіз мовленнєвої функції прецедентного феномену культури в мові оригіналу;
- четвертий етап – безпосередньо добір еквіваленту;
- п'ятий етап – аналіз перекладу задля виявлення помилок та їх уникнення в майбутньому.

Поетапна робота сприятиме подоланню труднощів, які можуть стати причиною комунікативної невдачі і спричинити неякісний переклад. Уникнути такої ситуації також можна лише якщо у перекладача достатньо сформована мовна, мовленнєва та лінгвокультурологічна компетентність.

В. Приходько наголошує, що різні дослідники пропонують використовувати різні способи перекладу інтертекстуальних одиниць, як-от: шляхом точного відтворення лексичного матеріалу з коментарем або шляхом підбору функціонального аналога у культурі реципієнта; «авторський переклад», який являє собою пояснення, органічно інтегроване до контексту; інтергloseма може бути передана без змін, так і з різним ступенем трансформації: транслітерація, транскрипція, додавання контексту, авторський коментар [22, с. 264].

Цікавою для нашого дослідження є точка зору М. Кулейлі, який пропонує читачам у процесі читання художнього тексту самостійно знаходити та шукати відповідники тим алюзіям, які були в оригінальному тексті та повинні бути відображені у тексті перекладу [38, с. 213].

О. Мітіна, Л. Шевалідзе [18] провели дослідження та виявили, що національно-історичні прецедентні висловлювання здебільшого перекладаються калькуванням та описовим способом, крім *Або пан, або пропав*, де найчастіше респонденти обирали переклад-аналог.

Отже, когнітивно-універсальні прецедентні висловлювання здебільшого перекладаються завдяки підбору еквівалента-аналога, який передбачає інтерпретацію ситуації однієї культури через призму своєї. Калькування тут не потрібне, адже зміст таких фольклорних прецедентних висловлювань є універсальним, бо існують певні загальновідомі (побутові) ситуації, кожний етнос має свої способи опису такої ситуації.

Етноспецифічні, національно-історичні прецедентні висловлювання більшою мірою перекладаються калькуванням, меншою – описовим перекладом. Аби «відчутти» культурну специфіку, варто зберегти колорит слів за допомогою калькування, навіть власне запозичення.

Описовий переклад можна застосувати тоді, коли калькування призводить до буквалізму й повного нерозуміння адресата, хоча ми рекомендуємо перекладати етноспецифічні прецедентні висловлювання способом калькування, додаючи коментарі для роз'яснення (*As the Ukrainian proverb goes.../As the Ukrainians say...*).

Дослідники доходять висновку, що етноспецифічні прецедентні висловлювання респонденти перекладали й калькуванням, й описовим перекладом, більшість перекладачів схилилися до дослівного перекладу, використовуючи метод запозичення, де стикалися з екзотизмами [18, с. 55-56].

О. Мітіна пропонує подати способи перекладу ідіом як і переклад слів, які позначають специфічні реалії, тобто навіть за відсутності традиційного відповідника в мові перекладу можливий близький за значенням варіант як конкретної та єдиної формули, так і фразеологічного цілого [18, с. 55]

Ю. Найда вважає, що задля забезпечення зрозумілості тексту перекладу та збереження його смислів потрібно використовувати мінімальну кількість змін, тому виправданим кроком буде використання різних приміток, посилок, культурологічних коментарів [52, с. 90-97].

Необхідно також врахувати певні аспекти перекладу прецедентних феноменів культури, які, на нашу думку, впливають на вибір перекладацьких

трансформацій, які використовує перекладач задля відтворення прецедентних феноменів культури у тексті перекладу, як-от:

- характер тексту. Не завжди доцільним є використання заміни, адже прецедентні феномени культури несуть національну, історичну та культурну інформацію і їх заміна може спровокувати втрату національного характеру тексту, в той же час використання калькування та транскрипцій може призвести до нерозуміння тексту.

Наприклад, у перекладі книги Дейла Карнегі «Як завойовувати друзів» [1] зустрічається назва бостонської газети: *The Boston Transcript once printed this bit of significant doggerel: Here lies the body of William Jay,. Who died maintaining his right of way-He was right, dead right, as he sped along, But he's just as dead as if he were wrong.* / *Бостонська газета Transcript* одного разу надрукувала такий нескладний по формі, але важливий за змістом віршик: *Тут лежить тіло Уільяма Джея, / Який помер, захищаючи своє право переходити вулицю. / Прямуючи до мети, він був правий, абсолютно правий, / Але тепер він мертвий. / «Бостонская копия»²⁰ однажды напечатала этот нескладный по форме, но значительный по содержанию, стишок: *Здесь покоится тело Уильяма Джея, / Который умер, защищая свое право перехода через улицу. Он был прав, абсолютно прав, когда он спешил к цели. / Но увь, теперь он также мертв, как если бы он был не прав.**

Бачимо, що переклад як російською так і українською не відтворює назву газети, бо в українському варіанті вона *Бостонська газета Transcript*, а в російському перекладі «*Бостонская копия*»²⁰, в російському перекладі є покликання на пояснення, яке дає уточнення, що це *газета, издаваемая в Бостоне*. Тобто, була використана калька та авторський коментар;

- місце та функція прецедентного феномену у тексті. Є випадки, коли доцільно вилучити прецедентний феномен культури, якщо це не вплине на загальне розуміння повідомлення. Наприклад, у перекладі тексту Дейла Карнегі «Як завойовувати друзів» зустрічаємо вираз "*Firing employees is not much fun. Getting fired is even less fun.*" (I'm quoting now from a letter written me

by Marshall A. Granger, a certified public accountant.) / «Звільнити робітників – сумнівне задоволення, – писав Маршалл Грейнджер, дипломований бухгалтер, – бути звільненим – ще менше» в російському перекладі ця частина тексту опущена;

- урахування характеру прецедентного феномену з урахуванням ступеня його відомості/невідомості, літературної та мовної традиції використання його у мовленні. В такому контексті ми маємо на увазі заміну прецедентного феномену. Наприклад, у книзі «Гаррі Поттер та прокляте дитя» англійський вислів *it could be nothing* перекладач використав фразеологізм «не вартий дірки з бублика»;

- урахування граматичних і словотворчих особливостей, культуру мовлення мови перекладу. У цьому аспекті необхідно звернути увагу на прецедентні феномени культури, які відомі більшій кількості представників сучасного населення усіх країн, тобто універсально-прецедентні феномени, які майже завжди мають свій варіант у різних культурах, однак для правильного їх включення у текст викладачеві необхідно використати граматичні і лексичні трансформації.

Наприклад, у книзі Дейла Карнегі «Як здобувати друзів» зустрічаємо слова Ісуса, які відомі більшості жителів планети: *Jesus summed it up in one thought -probably the most important rule in the world: "Do unto others as you would have others do unto you."* / Ісус підсумував їх у єдиній думці – чи не найважливішій у світі: «Ставтеся до людей так, як хочете щоб вони ставились до вас» / Иисус суммировал его в единой мысли – вероятно, важнейшей в мире: «Поступайте с людьми так, как вы хотели бы, чтобы они поступали с вами». Констатуємо, що лексичний склад майже ідентичний (в перекладах додано лексему «людей», «людьми»), змінено структуру речень, використано модуляції в українському та російському варіантах.

С. Приходько в перекладі прецедентних феноменів культури особливе місце відводить транскрипції та комбінованій реномінації, наголошуючи, що

транскрипція (транслітерація), а також комбінована реномінація (транскрипція, доповнена примітками та поясненнями) найкраще підійде для передавання реалій-антропонімів і топонімів, тому що зберігається їх фонетична структура, автентичне звучання. Дескриптивна перифраза або авторський коментар полегшить сприйняття чужої культури іншомовному реципієнтові, а також збереже національну своєрідність оригіналу при передаванні побутових (одяг, їжа, освіта), військових та релігійних реалій [22, с. 264].

С. Приходько відмічає необхідність «одомашнення» тексту, в зв'язку із цим пропонує використовувати дескриптивну перифразу, контекстуальний переклад та пошук функціонального аналога в культурі реципієнта, тому що саме вони сприятимуть «одомашненню» чужого інтертексту – фольклорної цитати, алюзії, хоча й втрачаючи при цьому його національну специфіку. Щодо фразеологічних одиниць, то пошук функціонального аналога в культурі реципієнта або дослівне відтворення лексичного матеріалу (фразеологічне калькування) не лише не зменшить їх експресивності, але й вкаже на належність до іншого (чужого) культурного простору.

Уважаємо за необхідне додати ще один метод – okazіональний, який як зазначає Приходько В., Р. Зорівчак визначає як фразеологічна калька-оказіоналізм [22]. Однак okazіональний фразеологічний переклад виходить за межі калькування і є індивідуально-авторським новотворенням чи нетрадиційним способом мовленнєвої актуалізації фразеологізму, в результаті чого маємо його творчу трансформацію та реалізацію. Можна з упевненістю стверджувати, що це – дуже вдалий спосіб адекватного відтворення емоційно-експресивної картини першотвору, його національно-культурної специфіки.

Насамкінець хотілося б зауважити, що, зважаючи на усі перелічені методи і шляхи відтворення інтертекстуальності в іншомовному дискурсі, не можна не погодитись із видатним італійським письменником і вченим У. Еко, який у праці «Mouse or Rat? Translation as Negotiation» застерігає від

дотримання жорстких критеріїв при перекладі інтертекстуальних одиниць і наголошує на окремому підході до кожного окремого випадку. Дослідник вважає, що перекладач сам повинен зважити, де опустити інтертекстуальну ланку задля кращого сприйняття тексту читачем, а де ризикнути поверховим розумінням заради її акцентуалізації [22, с. 265].

З огляду на вищезазначене, стверджуємо, що найпоширеніші перекладацькі трансформації, що використовують для перекладу прецедентних феноменів культури є такі:

- транслітерація;
- транскрипція (в тому числі і комбінована реномінація);
- дескриптивна перифраза / авторський коментар;
- калькування;
- описовий спосіб;
- дослівний переклад;
- запозичення.

Також можна використовувати різні шляхи перекладу прецедентних феноменів культури, як-от: шлях точного відтворення (з коментарем); шлях підбору функціонального аналога; шлях підбору еквівалента-аналога; шлях авторського перекладу.

Отже, прецедентні феномени культури мають певні особливості перекладу. У процесі перекладу цих одиниць необхідно користуватися тими перекладацькими трансформаціями та використовувати ті шляхи перекладу, які сприяють подоланню труднощів перекладу.

Висновки до першого розділу

На підґрунті вивчення сучасних наукових досліджень, які висвітлюють питання природи прецедентних феноменів культури, особливостей їх перекладу було встановлено, що прецедентний феномен культури – це одиниці живого мовлення, сформовані в когнітивній базі носіїв мови, ґрунтуються на соціокультурному та національному культурно-історичному досвіді.

Характерними ознаками прецедентних феноменів культури вважаємо переносне, символічне значення, маркованість, оцінність, економічність, імпліцитність, прагматичність, повторюваність. Відносимо прецедентні феномени культури до одиниць із комунікативно-прагматичною сутністю та виділяємо такі їх риси: мовленнєво-комунікативна природа, соціокультурне або історично-культурне, національно-культурне семантичне навантаження.

Установлено, що прецедентні феномени культури класифікуються за різними ознаками: за формою вираження; за масштабом аудиторії, яка користується прецедентним феноменом; за структурно-семантичними особливостями; за джерелами їх походження.

Задля створення адекватного тексту мовою перекладу професіонали використовують багато різних перекладацьких трансформацій. Такі трансформації розуміємо як певні видозмінювальні дії перекладача з одиницями мови всіх рівнів задля створення тексту перекладу, близького до оригіналу та правильного побудованого, повністю зрозумілого з точки зору мови перекладу.

Виявлено, що в сучасних перекладознавчих дослідженнях висвітлюються численні проблеми, пов'язані із перекладом прецедентних феноменів культури, вивчаються труднощі перекладу прецедентних феноменів культури та шляхи їх подолання.

Виявлено, що перекладознавчий потенціал прецедентних феноменів культури як комунікативно-прагматичних одиниць має два протилежні аспекти:

1) полегшують комунікацію, маркують дискурс, економлять комунікативні зусилля (за умови, якщо прецедентний феномен культури входить в когнітивну базу перекладача);

2) ускладнюють комунікацію та підвищують можливість невдалого міжмовного спілкування у разі, якщо фонові знання та навички правильного декодування перекладача не дозволяють йому адекватно трактувати прецедентні феномени культури.

Схарактеризовано основні перекладацькі трансформації (транслітерація, транскрипція, дескриптивна перифраза, калькування, описовий спосіб, дослівний переклад, запозичення) та шляхи перекладу (точного відтворення, підбору функціонального аналога, підбору еквівалента-аналога, авторського перекладу), які сприяють подоланню труднощів перекладу.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

2.1. Перекладацький аналіз фольклорних прецедентних феноменів культури

Фольклорні прецедентні феномени культури будучи невід'ємною частиною національно-культурного надбання будь-якої мови досить часто використовуються носіями мови, однак через свою сутність дуже часто викликають складнощі перекладу. І. Гаврилова пов'язує складність перекладу фразеологізмів із тим, що система образів, закріплених у фразеологічному складі мови, служить свого роду «нішею» для акумуляції світобачення і пов'язана з матеріальною, соціальною або духовною культурою відповідного мовного середовища. Стилїстична недиференційованість і багатозначність фразеологізмів, а також їх схожість з вільним словосполученням та асоціативна схожість представляють основні труднощі при перекладі українською мовою [6, с. 126].

Зауважимо, що С. Орловська та М. Конєва зазначають, що переклад фразеологізмів, прислів'їв, приказок (які ми відносимо до фольклорних прецедентних феноменів культури) входять до складу так званої «перекладацької проблеми» [16, с. 67]. Основною особливістю перекладу фразеологічних одиниць, як наголошує С. Орловська є своєрідність інтерпретації тексту [20, с. 67].

На відміну від фразеологізмів, еквівалентних слову, у прислів'їв і приказок – образний зміст, тобто їх внутрішня форма зазвичай зберігає свою значущість. Вони функціонально дієві. Носії мови не тільки знають сенс прислів'я і ситуації, в яких їх слід вживати, але й сприймають образ, метафору, порівняння, що формує прислів'я. Звичайно, початкові реалії,

пов'язані з виникненням прислів'я, забуваються, але двоплановість прислів'їв зберігається. Їх пряме значення і сенс іносказання співіснують. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі прислів'я, і зміст іносказання актуалізується в мові. Тому перекладачу важливо передати обидва ці компоненти: і сенс прислів'я, і її метафоричний зміст [Орловська, с. 248].

Цитуючи В. Калиніну, О. Мітіна виділяє чотири можливості перекладу фразеологізмів [18, с. 55]:

- у мові перекладу існує фразеологізм, який є ідентичним до оригіналу, є еквівалент;
- у мові перекладу є прецедентний феномен культури з близьким значенням, стилістичним забарвленням, внутрішньою формою;
- у мові-перекладі є стилістично-еквівалентна прецедентного феномена культури, але з іншою внутрішньою формою;
- у мові-перекладі є відповідне слово за семантикою та стилістичним забарвленням.

М. Конєва ж, зазначає, що науковці виділяють фразеологічний та нефразеологічний шляхи перекладу стійких словосполучень. Фразеологічний прийом включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога. Серед нефразеологічних прийомів розповсюдженими є калькування, описовий переклад та контекстуальна заміна [16, с. 68].

В. Карабан і Дж. Мейс пропонують такі способи перекладу прислів'їв та приказок:

- 1) еквівалентним українським прислів'ям, яке має те саме значення та образність: *Час – гроші. Time is money*;
- 2) відносним моноквівалентом (частковим образним відповідником):
 - а) з певними розбіжностями в образності: *Не pomoже мертвому кадило, а вороні мило – Crow is never the whiter for washing himself often*;
 - б) з повними розбіжностями в образності: *Наскочила коса на камінь – Diamond cut diamond*. Переклад прислів'їв із повними розбіжностями в

образності є найпоширенішим, адже більша кількість прислів'їв є етноспецифічними;

в) із частково відмінними граматичними характеристиками або лексичним складом: *Де чорт не зможе, там баба pomoже* – *Where the devil gives in, the woman wins. Не такий страшний чорт, як його малюють* – *The devil is not so black as he is painted. Ворон ворону око не виклює* – *Crows do not pick crow`s eye*;

3) необразним відповідником: *Де тонко, там і рветься* – *A chain is no stronger than its weakest link*;

4) варіантним відповідником (коли перекладач вибирає одне з кількох еквівалентних прислів'їв): *За двома зайцями поженешся, жодного не вніймаєш* – *If you run after two hares, you will catch neither/all covet, all lose/ Dogs that put up many hares kill none* [13, с. 339];

5) вільний переклад:

а) калькування (дослівний переклад): *Не плюй у колодязь – доведеться води напиться* – *Don`t spit in a well: you may have to draw water from it*. Застосовуючи спосіб калькування, перекладач часто наводить пояснювальний коментар (*As the Ukrainian proverb goes... / As Ukrainians say...*), щоб було зрозуміло, що читач має справу з іншомовним етноспецифічним прислів'ям;

б) описовий переклад: *Моя хата з краю* – *It is no concern of mine. It has (is) nothing to do with me* [12, с. 342].

Думається, що використання таких способів перекладу, як-от: пошук еквівалента, пошук моноеквівалента, калькування, описового перекладу, – мінімізує труднощі, з якими стикається перекладач під час перекладу етноспецифічних прецедентних феноменів культури.

У перекладах книги Дейла Карнегі «Як завойовувати друзів» знаходимо: *Always avoid the acute angle* / Послухай моєї поради: *завжди уникай гострих кутів* / Послушайся мого совета *навсегда избегай острых углов*. Поданий фразеологізм був переданий в мовах перекладу шляхом

подання еквіваленту, що значно полегшує завдання перекладача, з одного боку, тому що є вже готовий варіант перекладу, та ускладнює, з другого, тому що з усього корпусу прислів'їв та приказок необхідно обрати саме те, яке повністю відповідатиме функціям, які це прислів'я виконує в мові оригіналу.

Під час перекладу прецедентних феноменів культури використовуються різні перекладацькі трансформації, але їх використання зумовлене не вибором перекладача, а усталеним у мові перекладу еквівалентом, тобто перекладач вимушений був використати відносний моноеквівалент з певними розбіжностями.

Наступний приклад, який ілюструє підбір наявного у мовах перекладу еквіваленту, який повністю відтворює зміст і навіть лексичний склад однаковий, було застосовано лише модуляцію, аби відповідники були адекватними з точки зору мови перекладу: *The Chinese have a proverb pregnant with the age-old wisdom of the Orient: "He who treads softly goes far."* / У китайців є прислів'я: «Далеко йде той, хто м'яко ступає». / У китайцев є пословица, в которой заключена многовековая мудрость Востока: «Далеко идет тот, кто мягко ступает». У частині речення, яка передує самому прецедентному феномену, в українському перекладі було вилучено «*pregnant with the age-old wisdom of the Orient*», але на розуміння прецедентного феномену це не вплинуло; в той час як в російському цю частину перекладу збережено і відтворено «*в которой заключена многовековая мудрость Востока*». Важливою деталлю в російському перекладі є те, що автор методом додавання в свій переклад уводить ще один прецедентний феномен культури «*мудрость Востока*». Тобто, було використано відносний еквівалент із частково відмінними граматичними характеристиками та в російському варіанті додавання ще одного прецедентного феномену культури.

Ще один приклад перекладу китайського прислів'я. У цьому випадку перекладачами також було використано еквівалент з мови перекладу (в

обох мовах перекладу), який повністю співпадає по лексичному складу: *The ancient Chinese were a wise lot - wise in the ways of the world; and they had a proverb that you and I ought to cut out and paste inside our hats. It goes like this: "A man without a smiling face must not open a shop.* / Стародавні китайці були дуже мудрі, це всім відомо. Одне з їхніх прислів'їв варто записати і пришити до підкладки капелюха. Китайці говорили: «Людина, яка не вміє посміхатися, не повинна відкривати власний магазин». / Старые китайцы обладают бездной мудрости – это известно всему свету. У них есть пословица, которую нам следовало бы написать на полоску бумаги и подклеить на внутреннюю поверхность наших шляп. Она гласит: «Человек без улыбки на лице не должен открывать лавку». Автор використав ідіому «*the ways of the world*», яка означає дослівно «*прийняті типи та способи поведінки*», в українському тексті перекладач передав цей вислів «це всім відомо», в російському варіанті «*это известно всему свету*». Автори використали контекстуальний переклад і замінили цю ідіому. В українському перекладі *a smiling face* було передано за допомогою підрядної частини речення: *Людина, яка не вміє посміхатися*. У російському ж перекладі *a smiling face* (прикметник + іменник) було передано за допомогою *без улыбки на лице* (іменник + іменник), а в іншому російській переклад повністю співпадає з англійським варіантом. Це дає змогу нам стверджувати, що було перекладачами було підібрано відносний моноеквівалент із частково відмінними граматичними розбіжностями. Є ще одна особливість російського перекладу словосполучення «*ancient Chinese*» перекладено як «*старые китацы*», цей переклад не є адекватним, тому що змінює лексичне значення, необхідно було перекласти «*древние китайцы*».

У наступному прикладі перекладу прислів'їв бачимо, що перекладачі підібрали еквіваленти, в яких лише змінено структуру у порівнянні з англійським текстом: Remember the old proverb: *"By fighting you never get enough, but by yielding you get more than you expected.* / Згадайте старе

прислів'я: «Силою багато не візьмеш, а поступившись, отримаєш більше, ніж сподівався». / Вспомните старую пословицу: «Дракой многого не добьешься, а уступив, получишь больше, чем ожидал». В українському та російському варіанті було вилучено слово *never*, це продиктовано структурою прислів'їв у мовах перекладу, так як вони функціонують саме в такому складі.

Ще один приклад використання фольклорного прецедентного феномену ілюструє значну різницю у корпусах прецедентних феноменів культури в мові оригіналу та мовах перекладу, адже в російському варіанті еквівалент функціонує у іншому вигляді: *There is an old saying: "Give a dog a bad name and you may as well hang him."* / Існує стара приказка: «Дайте собаці погане ім'я і можете його пристрелити». / *Дайте собаке плохую кличку, и можете спокойно ее повесить, но дайте собаке хорошую кличку и вы увидите, что произойдет*. Таким чином, ми бачимо, що український варіант прислів'я повністю співпадає з англійським еквівалентом, в той час як аналогічна приказка в російському перекладі дещо доповнено і є відносним моноеквівалентом, а також автор перекладу на російську мову вилучив пояснення на джерело цього виразу, не було вказано, що це приказка.

Досить часто виникають випадки, коли підбір еквіваленту неможливий і необхідно використати описовий переклад.

Так, в перекладі роману Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і таємна кімната» перекладач змушений був використати заміну, що призвело до втрати образності: *Bee in your bonnet, Harry Potter?* / *Щось тебе мучить, Гаррі Поттере?* / *Ты хочешь что-то спросить?* В англійській мові «*bee in your bonnet*» означає зациклитися на чомусь, постійно про це думати. Але перекладачі, і на українську, і на російську мову використали фактично вільний переклад.

Ще один приклад із цієї ж книги ілюструє використання відносно схожого еквівалента *Raindrops the size of bullets for days on end* / Дощові

краплі завбільшки з кулю цілями днями гриміли у вікна замку / Тяжелые капли дождя стучали по окнам замка неделю без перерыва . Вираз «*for days on end*» з тексту оригіналу було відтворено у текстах перекладах «*цїлими днями / неделю без перерыва*». У російському перекладі бачимо, що перекладач вказує, що дощ йшов «неделю без перерыва», хоча в тексті оригіналі точний відрізок часу не вказаний, тобто перекладач використав прийом конкретизації.

Наступний приклад взято із перекладів «Гаррі Поттер та прокляте дитя». Вираз «*It's almost laughable*» було передано на українську мову за допомогою фразеологізму «Та це просто курям на сміх», (курам на сміх – це про щось безглузде, те, що не вартує уваги), тобто це приклад одомашнення.

«*He wasn't a black cloud*» «*І чорною хмарою. А він не був*», в перекладі з англійської «*black cloud*» – «a person that ruins another persons' hopes and dreams, ideas or good moods by being pessimistic and having negative attitude» [63] (людина, яка руйнує надії, мрії чи гарний настрій іншої людини, будучи песимістично та негативно налаштованою), в українській мови фразеологізм «як чорна хмара» використовується для означення людини пригніченої, похмурої, тому така еквівалентна заміна є повністю прийнятною.

Гаррі Поттер повідомляє синові, що помилявся, вважаючи, що Скорпій – поганий друг для Альбуса: «*And Ron and Hermione have gone completely skewwhiff – and I still haven't figured out why.*» – «А з Роном і Герміоною взагалі *чортзна-що* діється ... і я ніяк не можу збагнути, чому».

Cambridge Dictionary [30] трактує вираз «*skewwhiff*» як «*sloping instead of straight, or wrongly positioned*», тобто все, що йде шкереберть. У цьому випадку перекладач на українську використав вираз «*чортазна-що*», який фактично є еквівалентом.

Випадки введення прецедентного феномену культури в текст перекладу також використовується перекладачами: «*Ginny: You talk a lot of*

rubbish.» / «Джінні:Що за дурниці ти плетеш?». «*To talk rubbish*» – верзти або говорити нісенітницю, перекладач вводить український фразеологізм «плести нісенітницю», тільки робить заміну нісенітниці на дурниці. У даному випадку ми говоримо про одомашнення.

Підкреслимо, що після виходу книги та фільму історія про Гаррі Поттера стала надзвичайно відомою, що сприяло тому, що ім'я головного героя стало прецедентним феноменом культури. Для передачі прецедентного феномену культури «*Harry Potter*» перекладачами використовується транслітерація, саме ця перекладацька трансформація використовується для передачі прецедентних імен.

Наведемо приклад додавання прецедентного феномену культури із Дейла Карнегі. На сторінках його книги зустрічаємо історію про дівчину Генрієтту, яка не змогла знайти друзів через те, що хвалилась: *By far the best-liked placement counselor in the Mid-town Personnel Agency in New York City was Henrietta G – It hadn't always been that way. During the first few months of her association with the agency, Henrietta didn't have a single friend among her colleagues. Why? Because every day she would brag about the placements she had made, the new accounts she had opened, and anything else she had accomplished.* В українському перекладі автор переклав текст, а ось варіант із російського перекладу: *У немцев есть пословица, которая в переводе звучит примерно так: «Наибольшая радость – это злорадство, которое мы испытываем при виде несчастья тех, кому мы завидуем», или иначе: «Наибольшую радость нам доставляют беды других».* Тобто, перекладач на російську мову використав приказку, в цьому випадку ми також можемо говорити про одомашнення.

Зустрічаються випадки виключення ідіом із тексту перекладу, наприклад: *...and a guard nearby yelled, "What in blazes d'you think you're doing?" / ... і охоронець неподалік вигукнув: «Що, чорт забирай, ви робите? / ... и охранник неподалеку закрычал: «Что вы такое вытворяете».* Констатуємо, що в російському варіанті *in blazes* виключено, тоді як в

українському перекладено як *чорт забирай*, тобто викладачем було використано варіантний відповідник.

Цікавий випадок заміни зустрічаємо у перекладі книги Дейла Карнегі «Як здобувати друзів»: *Therefore we have to let a lot of people go after the income tax rush is over/ Ми пропонуємо в основному сезонну роботу, тому в березні доводиться звільнити багато людей/ Мы предлагаем сезонную работу. Поэтому в марте нам приходится.* Тобто, в англійській мові «*tax rush is over*» дослівно означає «*закінчиться ажіотаж податку на прибуток*», а перекладачі на українську та російську мову замінили це назвою конкретного місяця *в березні*. У випадку, якби перекладачі використали дослівний переклад, то це повідомлення було б незрозумілим для адресатів, саме тому така адаптація була повністю виправданою.

Ще один приклад із цього ж тексту ілюструє використання відносного моноеквівалентного відповідника: *It's a byword in our profession that no one enjoys wielding the ax./ Нікому не подобається роль «ката»./ У нас в ходу поговорка: «Никто не любит заносить топор».* В англійській мові *wielding the ax* буквально означає *орудуючи сокирою*, тобто людина, яка вирішує чийсь долю. В українському та російському варіантах перекладач використав відносний моноеквівалент із розбіжностями в граматичних характеристиках та іншим лексичним складом, окрім того в російському варіанті перекладач ще й додав коментар, що це приказка, ймовірно, аби надати своєму повідомленню більшої значущості.

Отже, перекладачі послуговувались еквівалентними українськими та російськими приказками та прислів'ями, які мають те саме значення та образність, але часто доводиться використовувати неповні еквіваленти.

2.2. Перекладацький аналіз теологічних прецедентних феноменів культури

Переклад теологічних прецедентних феноменів, які ґрунтуються на давніх релігійних текстах (Біблія, Коран, Псалтир тощо), становить частину «перекладацької проблеми» прецедентних феноменів культури. Науковці шукають вирішення цієї проблеми, зокрема Є. Верещагін, Н. Климович, О. Дзера, А. Кремнева, М. Обнорська, Т. Ключіна, О. Шкуран, В. Гак та ін. займались дослідженням біблійних інтертекстуальних елементів, згрупували їх за видами, описали шляхи їх перекладу.

Так, О. Дзера виділяє три етапи у процесі ідентифікації та перекладу біблеїзму (вид теологічного прецедентного феномену культури):

1) декодування (перекладач повинен визначити біблійний прототекст, реставрувати форму ідентифікованого біблійного прототексту мовою оригіналу й мовою перекладу);

2) визначення й порівняння семіотично-когнітивного статусу біблеїзму в мові-джерелі та вихідній мові (важливим є розпізнати семіотичну трансформацію біблійного елемента, адже в тексті він може набувати нових смислів);

3) інференція (виведення перекладачем наміру автора щодо передачі певного значення, побудова гіпотези щодо інформативної інтенції автора) [9, с. 63–64].

Окрім зазначених вище етапів, перекладачеві, на нашу думку, обов'язково необхідно враховувати цільову аудиторію.

І. Білоус та Л. Ікалюк доходять до висновку, що загалом усі стратегії і тактики перекладу біблеїзмів зводяться до наступних:

– еквівалентний переклад, коли в перекладі застосовуються наявні в мовах еквіваленти чи аналоги біблеїзмів. Наприклад: застосовуються наявні в мовах еквіваленти чи аналоги біблеїзмів: 1) «Well, think of wretches of our flesh and blood our flesh and blood...» – Подумай про нещасних дітей, нашого тіла і крові... (Tess of the D'Uberilles); 2) «He's goin' to hell on a roker, praise Gawd» – Він в пекло на кочерзі в'їде, слава Господу (The

Grapes of Wrath); 3) Fiat Lux (Let there be light) – Нехай буде світло (Genesis 1:3);

– додавання біблеїзму в текст перекладу, коли у вихідному тексті немає біблійного елемента, але він є у тексті перекладу: 1) «Ah!» he said. «Take the man for what he means» – Господи! Не шукай ти в сказаному більше того, що там є (The Portrait of a Lady); 2) «It was very probably this sweet-tasting property of the observed thing in itself that was mainly concerned in Ralph's quickly-stirred interest in the advent of a young lady who was evidently not insipid» – Заборонений плід солодкий, і, напевно, саме ця обставина була причиною того, що поява молодій леді, яка явно не відносилася до розряду зануд, викликало в Ральфа раптову зацікавленість (The Portrait of a Lady);

– відкидання або ж пропущення біблеїзму під час перекладу, коли у мові перекладу немає аналога: 1) «My God, she's a-getting' big,» he said. – Ну й грубшає вона в нас! (The Grapes of Wrath); 2) «Clare's late enthusiasm for Tess had infected her through maternal sympathies, till she had almost fancied that a good thing could come out of Nazareth – a charming woman out of Talbothays Dairy» – Захоплення, з яким Клер ще недавно говорила про Тесс, пробудило в ній материнське співчуття, і вона вже майже готова була повірити, що на й місі Телботейс можна знайти чарівну жінку (Tess of the D'Urbervilles);

– антонімічний переклад біблеїзму: 1) «God Almighty, the fan belt's gone!» – А чорт! Ремінь лопнув у вентилятора! (The Grapes of Wrath); 2) «The women are positive demons» – Жінки – це справжні ангели з рожками! (Lady Chatterley's Lover);

– заміна біблеїзму, тобто передача його іншим, небіблійним варіантом (дуже схоже до тактики відкидання біблеїзму): 1) «Christ, look at 'er!» – Полюбуйтесь-но. Ну і ну! (The Grapes of Wrath); 2) «By God, she's gettin' cold, ain't she?» – Ух ти! А стало прохолодно! (The Grapes of Wrath);

– описовий переклад, коли перекладач ніби пояснює біблеїзм: «It was

the keeper, he stood in the path like Balaam's ass, barring her way» – Стояв нерухомо, вперто, і загороджував їй шлях. Це був єгер (Lady Chatterley's Lover).

Цікавими є біблійні цитування, які передаються в тексті перекладу відповідними цитатами з Біблії (вони називаються прямими цитуваннями), або ж цитати, які навмисне модифікуються автором за допомогою додавання власних слів, скорочень чи заміни деяких компонентів (такі цитати використовуються в ролі інтертекстуальних елементів набагато рідше). Для прикладу 1) «The Heavens declare the Glory of God, and the Firmament sheweth His handiwork» – «Небеса оповідають славу Божу, і діло рук Його проголошує твердь небесна» (American tragedy) (The Old Testament / Psalm 18:2); 2) «Thy desire shall be to thy mate» – «І буде до жінки твоєї потяг твій» (American Tragedy) (The Old Testament, Genesis, 3:16). У другому випадку маємо приклад модифікованого цитування, адже в оригіналі, в англійському перекладі Біблії, воно звучить так «Thy desire shall be to thy husband» [2, с. 940-941].

Прецедентними феноменами культури рясніє текст книги Дейла Карнегі «Як здобувати друзів», зокрема представлені прецедентні феномени культури із Біблії та Корану. Думається, що прецедентні феномени культури використані аби додати своїм твердженням певного авторитету, підтвердити свою позицію аргументами з якими складно сперечатись, адже вони мають багатовікову історію.

Перший приклад використання теологічного прецедентного феномену – це слова Ісуса: *Two thousand years ago, Jesus said: "Agree with thine adversary quickly."* / *Дві тисячі років тому Ісус сказав: «Мирися з суперником твоїм скоріше»* (Євангеліє від Матвія, роз. 5, вірш 25 / *Дев'ятнадцять веков назад Иисус сказал: «Мирись с соперником твоим скорее»*. В українській та російській мовах відтворено і лексичний склад, і структуру речення, але перекладач на українську мову використав відсилку до першоджерела, додавши коментар в дужках,

який вказував на точне джерело слів.

Д. Карнегі використав і настанови священної істоти буддизму, цитуючи Будду: *Buddha said: "Hatred is never ended by hatred but by love," and a misunderstanding is never ended by an argument but by tact, diplomacy, conciliation and a sympathetic desire to see the other person's viewpoint. / Будда сказав: «Ненависть не можна зупинити ненавистю, а тільки любов'ю». Так само і непорозуміння не можна вирішити за допомогою суперечки. / Будда сказав: «Ненависть ніколи не истребится ненавистью, а только любовью». И недоразумение никогда не уничтожит с помощью спора, а только с помощью такта, дипломатии, примирения и сочувственного стремления понять точку зрения другого.* Авторами, і українського, і російського перекладу, було використано еквівалентний переклад. І в українській, і в російській мовах вже був еквівалент цим словам, адже Біблію переклали не одну тисячу років тому, тому перекладачам залишилась лише використати вже готові еквіваленти цих слів.

Власні імена Ісус та Будда також стали прецедентними феноменами культури, відносяться до прецедентних імен, в інших мовах відображаються методом калькування.

Наступний приклад ілюструє еквівалентний переклад. В оригіналі автором (Д. Карнегі) було використано слова єгипетського фараона, які зрештою стали крилатим виразом: *And 2,200 years before Christ was born, King Akhtoi of Egypt gave his son some shrewd advice – advice that is sorely needed today. "Be diplomatic," counseled the King. "It will help you gain your point."* / Ще за дві тисячі років до народження Христа єгипетський фараон Ахтой дав своєму синові одну сповнену життєвою мудрістю пораду, яка не втратила своєї цінності й сьогодні: *«Будь дипломатичним, синку. Це допоможе тобі досягти свого»* / Еще за 2200 лет до Рождества Христова фараон древнего Египта Ахтой дал своему сыну один исполненный житейской мудростью совет, который сохраняет свою ценность и

сьогодня. Четыре тысячи лет тому назад, однажды на склоне дня старый царь изрек между двумя глотками доброго вина: «*Будь дипломатичен, сынок. Это поможет тебе добиться своего*». Констатуємо, що в українському та російському перекладах автори скористалися відносним моноеквівалентом, говоримо саме про еквівалент з певними розбіжностями, тому що в перекладах було змінено структуру речень.

Отже, переклад теологічних прецедентних феноменів культури на українську та російському мови здійснюється шляхом підбору еквівалентного, відносно еквівалентного відповідника.

2.3. Перекладацький аналіз художніх прецедентних феноменів культури

Художні прецедентні феномени культури основою для яких є твори художньої літератури (класичної, сучасної, різних стилів, жанрів і літературних напрямів), що мають світову і національну, значущість.

Думається, що переклад художніх прецедентних феноменів культури також здійснюється за допомогою ідіоматичного перекладу шляхом підбору більш-менш близького відповідника або ж за допомогою описового перекладу, якщо такого відповідника не існує. Головним завданням перекладу художніх прецедентних феноменів культури, як і взагалі будь-якого іншого прецедентного феномену, є відтворення тієї ж реакції у читача перекладу, яка була у читача, який знайомився із текстом мовою оригіналу.

Дейл Карнегі досить часто використовує прецедентні феномени культури у книзі «Як здобувати друзів». Зокрема зустрічаємо слова В. Шекспіра: *As Shakespeare put it: "... man, proud man, / Drest in a little brief authority, / ... Plays such fantastic tricks before high heaven / As make the angels weep."* / Як сказав Шекспір, «горда людина, що має хоча б невеличку короткочасну владу, розігрує такий неймовірний спектакль перед небом Господнім, що примушує ангелів обливатися слізьми» / Как сказал об этом

Шекспир: *«Человек, гордый человек, облеченный даже маленькой кратковременной властью, разыгрывает такой невероятный спектакль перед небом господним, что заставляет ангелов обливаться слезами».*

Слова видатного поета перекладачі відтворили відносним моноеквівалентом частково, бо довелося змінити структуру виразу та лексичний склад в обох перекладах. В українському перекладі було вилучено лексему «людина», тому що в оригіналі слово «*man*» було двічі. Частина феномену «*Drest in a little brief authority*», що дослівно перекладається як «одягнений в короткотривалу владу» було перекладено із використанням модуляції як «що має хоча б невеличку короткочасну владу» та «облеченный даже маленькой кратковременной властью». Порізному передається вираз «*high heaven*», який дослівно відтворюється як «високі небеса», в українському перекладі передано «небом Господнім», в російському ж перекладі «небом господним», тобто в перекладах додано уточнення «господнім».

Ще один приклад підбору відносного еквіваленту для відтворення художнього прецедентного феномену: *Shakespeare: "There's a divinity that shapes our ends, rough-hew them how we will."* / Шекспір: *«Існує божество, яке надає форму нашим намірам, обтесуючи їх згідно з нашими бажаннями»* / *Существует божество, которое придает форму нашим намерениям, обтесывая их сообразно нашим желаниям.*

Необхідно зауважити, що створення адекватного перекладу на українську та на російську мови перекладачі змінили структуру речення.

Прикладом використання модуляції для перекладу прецедентного феномену культури може стати вислів В. Шекспіра, для перекладу якого перекладачами було використано модуляцію у другій частині речення: *Shakespeare said "Assume a virtue, if you have it not."* / Шекспір сказав: *«Присвойте собі добродетель, якщо у вас її немає».* / Шекспір сказав:

«Придумайте себе добродетель, если ее у вас нет».

Ще один приклад використання цитати В. Шекспіра знаходимо на сторінках книги Дейла Карнегі «Як здобувати друзів»: *"There is nothing either good or bad," said Shakespeare, "but thinking makes it so."* / *Немає ні добра, ні зла, — сказав Шекспір, — такими роблять їх думки* / *«Нет ничего, что было бы хорошим и дурным, — сказал Шекспир — но делает его сознание таковым».* Перекладачі відтворили прецедентні феномени культури, послуговуючись модуляцією.

Потрібно зауважити, що і саме ім'я видатного письменника В. Шекспіра стало прецедентним іменем універсального рівня прецедентності, в інших мовах відтворюється шляхом транслітерації.

Цікавим є випадок використання такого прецедентного феномену: Publilius Syrus, remarked; *"We are interested in others when they are interested in us."* / *Публій Сірус зауважив, що ми цікавимося іншими, коли вони цікавляться нами* / *Давным-давно, за сто лет до Рождества Христова, знаменитый римский поэт Публий Сирус заметил, что «мы интересуемся другими, когда они интересуются нами».*

Український та російський переклади є відносними еквівалентами, але перекладач на російську мову додає ще власний коментар: робить уточнення про автора висловлювання та час висловлювання.

У книзі Дейла Карнегі є приклад, який ілюструє як маркує дискурс використання прецедентних феноменів культури. Автор розповідає, що одного разу йому сказали вислів і назвали джерелом цитати Біблію, хоча вислів, насправді, належав В. Шекспіру (оригінал і переклади ситуації знаходяться у додатку Б). Тобто, правильне декодування прецедентних феноменів культури дозволяє віднести або, навпаки, не віднести людину до певної спільноти, дає певну характеристику не лише мовленню співбесідника, але і людині загалом.

Отже, в процесі перекладу художніх прецедентних феноменів культури перекладачі послуговувались перекладацькими трансформаціями

задля створення тексту перекладу, який передає смисли, які були закладені в тексті-оригіналі.

2.4. Перекладацький аналіз суспільно-політичних прецедентних феноменів культури

Одним із видів прецедентних феноменів культури є суспільно-політичні, до них ми відносимо лозунги, агітаційні листки та плакати; найменування політичних та суспільних організацій, їх лідерів, прихильників, опонентів тощо. Ці прецедентні феномени культури цікаві тим, що вони мають специфічну національну наповненість, вони значною мірою відображають реалії тієї спільноти, звідки вони походять.

Так, у книзі Дейла Карнегі «Як здобувати друзів» зустрічаються цитати відомого американського президента Авраама Лінкольна, який став національним героєм, що обумовило перехід його імені до числа прецедентних імен, яке відтворюється за допомогою калькування.

Першим прикладом наведемо прецедентну ситуацію, в якій Лінкольтн дав пораду тому, хто сперечався. По-перше, ми маємо справу із прецедентною ситуацією та цитатою Лінкольна: *Lincoln once reprimanded a young army officer for indulging in a violent controversy with an associate," said Lincoln, "can spare time for personal contention. Still less can he afford to take the consequences, including the vitiation of his temper and the loss of self-control. Yield larger things to which you show no more than equal rights; and yield lesser ones though clearly your own. Better give your path to a dog than be bitten by him in contesting for the right. Even killing the dog would not cure the bite."* / Лінкольтн якось зробив зауваження молодому офіцеру за те, що той дуже гаряче сперечався з товаришем по службі. «Людина, яка твердо вирішила якнайкраще використовувати свої можливості, — сказав Лінкольтн, — не має права витратити час на особисті суперечки. Тим більше вона не повинна допускати проявів поганого гумору і втрачати самоконтроль. У питаннях,

де ваші шанси рівні, поступайте більше, а, там де бачите свою перевагу, поступайте менше. Краще дати дорогу собаці, ніж допустити, щоб він вас вкусив, відстоюючи своє право пройти першим. Навіть вбивши собаку, ви не загоїте рану / Линкольн однажды сделал выговор молодому офицеру за то, что тот разрешил себе слишком пылко спорить с сослуживцами. «Человек, твердо решивший наилучшим образом использовать свои возможности, – сказал Линкольн, – не в состоянии расходовать время на личные споры. Еще менее в состоянии допустить последствия, включающие в себя порчу характеров и утрату самоконтроля. В тех вопросах, где вы видите, что ваши шансы равны, уступайте больше и, наоборот, где ясно сознаете свое превосходство, уступайте меньше. Лучше уступить дорогу собаке, чем, вступив с ней в спор за право первыми пройти, оказаться укушенным ею. Даже убив ее, вы не исцелите этим полученную рану.

Проаналізуємо першу частину цитати Лінкольна *«No man who is resolved to make the most of himself»* український перекладач відтворив *«Людина, яка твердо вирішила якнайкраще використовувати свої можливості»* шляхом модуляції та заміни *«the most of himself»* (досл. «максимум від себе») на «свої можливості», на російську мову цей уривок було перекладено так *«Человек, твердо решивший наилучшим образом использовать свои возможности»*, перекладачем було використано модуляцію та заміну; *«can spare time for personal contention»* було перекладено на українську мову *«не має права витратити час на особисті суперечки»*, а на російську *«не в состоянии расходовать время на личные споры»* шляхом використання антонімічного перекладу та модуляції.

Для перекладу наступної частини *«Still less can he afford to take the consequences, including the vitiation of his temper and the loss of self-control»*, перекладачем на українську мову було використано антонімічний переклад: *«Still less»* (досл. «ще менше») – *«Тим більше»*, а в російському перекладі передано зміст дослівно *«еще менее»*, в українському варіанті зміна

займенника «he» (досл. він) на «вона», це продиктовано контекстними змінами: в першому реченні в англійському варіанті використано «*she*», а в українському та російському варіантах «людина» жіночого роду, тому в наступних реченнях використовується саме займенник «вона»; також в цьому реченні, як і в наступних використана модуляція.

Настанова Лінкольна про «мед та жовч» зустрічаються у тексті двічі. У першому випадку бачимо, що автор називає ці слова істиною, цей коментар автора збережено і в обох варіантах перекладу: *Lincoln said that, in effect, over a hundred years ago. Here are his words: It is an old and true maxim that "a drop of honey catches more flies than a gallon of gall."* / *Вдумайтесь у слова Лінкольна, які він сказав майже століття тому. Стара і незаперечна істина – краплею меду впіймаєш більше мух, ніж галоном жовчі. / Это сказал Линкольн почти столетие назад. Вот его слова: «Это старая и бесспорная истина, что каплей меда поймаешь больше мух, чем галлоном желчи».* Слова Лінкольна були перекладені і українським, і російським перекладачами шляхом дослівного перекладу.

Вдруге зустрічаємо цей прецедентний феномен культури у тексті і констатуємо, що перекладачі дещо видозмінюють вигляд *Remember what Lincoln said: "A drop of honey catches more flies than a gallon of gall."* / *Пам'ятайте слова Лінкольна: «Краплею меду ви привабите більше мух, ніж галоном жовчі».* / *Помните, что сказал Линкольн: «Каплей меда вы поймаете больше мух, чем галлоном желчи».* Перекладачі на українську та російську мови змінили структуру речення і додали «ви», що дозволяє створити враження, що людина і справді спроможна на те про що йдеться у реченні, тобто підсилюється реальність дії у пораді.

Наступний вираз Лінкольна став крилатим і передається в українській і російській мовах за допомогою еквівалентних виразів, що вже закріпилися у мовах: *Abe Lincoln once remarked that "most folks are about as happy as they make up their minds to be."* / *Ейб Лінкольн одного разу*

зауважив, що «більшість людей щасливі настільки, наскільки наважуються» / Эйб Линкольн однажды заметил, что «большинство людей счастливы настолько, насколько они решаются быть таковыми». Якщо порівнювати переклади, то розуміємо, що українською та російською мовами ці слова Лінкольна передаються шляхом непрямого перекладу, за допомогою модуляції.

Наступний приклад використання прецедентного феномену: As wise old Ben Franklin used to say: *If you argue and rankle and contradict, you may achieve a victory sometimes; but it will be an empty victory because you will never get your opponent's good will.* / Як любив повторювати старий мудрий Бенджамін Франклін: *Якщо ви сперечаєтесь і гарячкуєте, то іноді можете отримати перемогу, але вона буде марною, тому що ви ніколи не завоюєте доброї волі свого опонента.* / Как любил говорить мудрый старый Бенджамин Франклин: *«Если вы спорите, горячитесь и опровергаете, вы можете порой одержать победу, но это будет бесполезная победа, потому что вы никогда не завоюете доброй воли вашего оппонента».*

Загалом, збережено структуру прецедентного феномену (умовне речення в оригіналі та у двох перекладах). У першій частині «*If you argue and rankle and contradict*» в українському варіанті було видалено слово «*contadict*», а в російському перекладі збережено всі лексичні одиниці. Лексема «*empty*», яка дослівно передається як порожній, пустий в тексті замінено на слова «марна» та «бесполезная»

Серед соціально-політичних прецедентних феноменів культури є випадки використання прецедентних імен, наприклад, у книзі Дейла Карнегі «Як здобувати друзів»: *You are not a Coolidge, a McKinley or a Lincoln* You want to know whether this philosophy will operate for you in everyday business contacts. / Ви – не Кулідж, не Мак-Кінлі, не Лінкольн. Ви хочете знати, чи допоможе вам така філософія в щоденних ділових зв'язках? / Вы не Кулидж и не Мак-Кинли, не Линкольн. Вы хотите знать,

поможет ли вам такая философия в повседневных деловых связях. Автор використав імена *Кулідж, Мак-Кінлі, Лінкольн* в значенні прецедентного імені, на інші мови вони передаються шляхом транслітерації.

На сторінках вищезазначеної книжки також зустрічаємо приклад прецедентної ситуації: *Horace Greeley, the most famous editor in America during the time of the Civil War, disagreed violently with Lincoln's policies. He believed that he could drive Lincoln into agreeing with him by a campaign of argument, ridicule and abuse. He waged this bitter campaign month after month, year after year. In fact, he wrote a brutal, bitter, sarcastic and personal attack on President Lincoln the night Booth shot him. / Горацій Грілі, найвідоміший американський видавець часів Громадянської війни, був запеклим противником політики Лінкольна. Він намагався змусити Лінкольна відмовитись від обраного курсу, розпочавши кампанію різкої критики та насмішок. Рік за роком він вів цю газетну війну. Брутальна стаття з нападками на Лінкольна вийшла й того дня, коли постріл Бута обірвав життя президента. Примусили Лінкольна всі ці нападки Грілі змінити політику? Ні. Критика та висміювання не приводять до результату. / Горацій Гріль, весьма известный в Америке издатель, во время Гражданской войны, был яростным противником политики Линкольна. Он был убежден, что может заставить Линкольна согласиться с ним, развернув против него кампанию резкой критики, насмешек и оскорблений. Месяц за месяцем и год за годом он вел эту газетную войну. Грубая, язвительная статья с личными нападками на президента Линкольна вышла из-под его пера в тот день, когда выстрел Бута поставил точку. Смогли ли все эти нападки заставить Линкольна согласиться с Грели? Ни в коем случае. Насмешки и оскорбления не способствуют согласию.*

Такий тип прецедентного феномену перекладається шляхом прямого та непрямого перекладу, таким же шляхом як і звичайний

текст, важливо, при перекладі зберегти основну інформацію та відтворити її у перекладі, аби вона була зрозумілою, що і зробили перекладачі цієї книги на українську та російську мови.

The Australian government awarded him fifty thousand dollars; the King of England knighted him; and, for a while, he was the most talked about man under the *Union Jack*. / Австралійський уряд нагородив його п'ятдесятьма тисячами доларів, король Великої Британії удостоїв його лицарського титулу. Деякий час він був найпопулярнішою людиною *Британської імперії*. / Правительство Австралии наградило его пятьюдесятью тысячами долларов, король Англии даровал ему рыцарское звание, и некоторое время о нем говорили больше, чем о ком либо другом, под *Юнион Джек*. Це приклад заміни прецедентного феномену, так в оригінали ми зустрічаємось із прецедентним феноменом «*Union Jack*» (прапор Великої Британії), українським перекладач використав заміну прецедентного феномену і використав «*Британської імперії*», в той час як в перекладі на російську мову збережено прецедентний феномен із тексту-оригіналу «*Юнион Джек*».

Отже, суспільно-політичні прецедентні феномени культури відтворюються у текстах-перекладах, у залежності від типу феномену, шляхом підбору еквівалентів, транслітерації, прямого та непрямого перекладу із застосуванням перекладацьких трансформацій.

2.5. Перекладацький аналіз наукових прецедентних феноменів культури

Ще один тип прецедентних феноменів культури – це наукові, які включають: загальновідомі наукові тексти, імена видатних науковців, назви їх досягнень; ситуації, пов'язані з відкриттями, тощо. Необхідно зазначити, що такі прецедентні феномени культури здебільшого є універсальними, адже частіше за все є надбанням людства, а не певної обмеженої спільноти і тому у мові перекладу може бути усталений еквівалент такого феномену.

Так, на сторінках книги Дейла Карнегі «Як здобувати друзів» зустрічаємо цитату Сократа, яка вже стала крилатою: Socrates said repeatedly to his followers in Athens: *One thing only I know, and that is that I know nothing.* / Сократ не раз повторював своїм послідовникам в Афінах: «Я знаю лише те, що я нічого не знаю» / Сократ не раз повторяв своїм послідователям в Афінах: «Я знаю тільки то, що нічого не знаю». Перекладачі на обидві мови підібрали еквіваленти, які є в мовах перекладу. Якщо проаналізувати ці еквіваленти, то ми розуміємо, що в речення у перекладах використана модуляція.

У цьому ж тексті зустрічаємо наукове прецедентне висловлювання: *The Secret Of Socrates* / *секрет Сократа* / *секрет Сократа*. До складу цього прецедентного феномену входить власне ім'я *Сократ*, яке було транслітеровано, також було використано дослівний переклад. Цей прецедентний феномен відноситься до когнітивної бази людства, а не окремого народу, що значно полегшує роботу перекладача з одиницями такого характеру.

У тексті Д. Карнегі зустрічаємо не лише слова Сократа, але є ще й вислів французького філософа Ларошфуко: *La Rochefoucauld, the French philosopher, said: "If you want enemies, excel your friends; but if you want friends, let your friends excel you."* / Французький філософ Ларошфуко сказав: «Якщо хочете мати ворогів, дайте друзям відчувати вашу перевагу, а якщо хочете мати друзів, дайте їм можливість відчувати свою власну перевагу перед вами» / Французский философ Ларошфуко сказал: «Если вы хотите приобрести врагов, давайте вашим друзьям почувствовать ваше превосходство над ними, но если вы хотите иметь друзей, предоставьте вашим друзьям ощущать превосходство над вами».

Звернемо увагу на те, що до вислову автор в оригінали додає коментар і пояснює, кому вислів належить, ця ж частина збережена, і в українському перекладі, і в російському. Структура самого вислову також збережена (умовні речення).

Імена відомих науковців також можуть переходити у розряд наукових прецедентних імен, які в мові перекладу відтворюються шляхом транслітерації.

Отже, наукові прецедентні феномени культури відтворюються в перекладах в залежності від їх характеристик: так, для перекладу тих, які мають вже усталений еквівалент у мові перекладу, послуговуються еквівалентним перекладом (повним, частковим).

Висновки до другого розділу

Основне завдання прецедентного феномену культури – це виклик певної реакції, певних асоціацій шляхом декодування феномену. Основне завдання перекладача загалом і під час роботи з прецедентними феноменами культури зокрема – це створення еквівалентного тексту, що можна зробити шляхом наближення до смислової структури оригіналу. Адекватності перекладу можна досягти навіть тоді, коли її немає, якщо правильно використати перекладацькі трансформації.

У процесі відтворення прецедентних феноменів культури перекладачі послуговуються описовим, дослівним, контекстуальною заміною, адаптацією. Різні типи прецедентних феноменів культури вимагають від перекладача використання різних підходів до їх відтворення. Так, для перекладу різних типів прецедентних імен використовується транслітерація, для перекладу прецедентних феноменів культури, які належать до універсального прецедентного рівня, як наприклад, цитати з Біблії, вислови відомих людей, загальновідомі наукові факти найчастіше використовують еквівалентний переклад. На вибір перекладача стосовно певної перекладацької трансформації впливає контекст, джерело та інші особливості прецедентного феномену культури.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі визначено та схарактеризовано особливості перекладу прецедентних феноменів культури із англomовних текстів українською та російською мовами.

Перший розділ роботи було зорієнтовано на вивчення прецедентних феноменів культури як перекладознавчих та мовознавчих об'єктів. З'ясовано, що прецедентні феномени культури – це певні відтворювані одиниці дискурсу, які формуються в процесі взаємодії носія мови з представниками його національної спільноти, тому мають національну-культурну, історичну складову, їх включення в процес комунікації залежить від поставленої суб'єктом мовлення мети.

Визначено особливі риси прецедентних феноменів культури, а саме: мовленнєво-комунікативна природа, соціокультурне або історично-культурне національно-культурне семантичне навантаження.

Установлено шляхи взаємодії прецедентних феноменів культури із суб'єктами мовлення (прагматичний компонент, референція мовця, аналіз мовцем фонових знань і змісту висловлювання) та особливості взаємодії з позиції об'єкта мовлення (інтерпретація мовлення, вплив висловлювання на адресата).

Суттєвими ознакам прецедентного феномену визначено: переносне, символічне значення, маркованість, оцінність, економічність, імпліцитність, прагматичність, повторюваність.

Виокремлено типи прецедентних феноменів:

1) з позицій структурно-семантичних особливостей: прецедентний текст, прецедентне висловлювання, прецедентна ситуація, прецедентне ім'я;

2) у залежності від рівнів прецедентності: прецедентні феномени певної спільноти, соціумнопрецедентні, національнопрецедентні, універсальнопрецедентні;

3) у залежності від джерела виникнення: теологічні, фольклорні, міфологічні, художні, публіцистичні, суспільно-політичні, наукові, усні рекламні, пісенні, цифрові.

З огляду на відмінності в мовах оригіналу та перекладу для створення адекватного перекладу перекладачу доводиться робити певні зміни у тексті перекладу. З'ясовано, що підходи до визначення таких змін, які ми розуміємо як перекладацькі трансформації, у розумінні різних дослідників відрізняються, але мають єдину мету – створення тексту перекладу близького до тексту оригіналу, але такого, який відповідає нормам та правилам мови перекладу і є повністю зрозумілим для носіїв мови перекладу.

Розглянуто сутність основних перекладацьких трансформацій: (транслітерація, транскрипція, дескриптивна перифраза, калькування, описовий спосіб, дослівний переклад, запозичення), шляхи перекладу (точного відтворення, підбору функціонального аналога, підбору еквівалента-аналога, авторського перекладу), які сприяють подоланню труднощів перекладу.

Визначено перекладознавчий потенціал прецедентних феноменів культури: полегшення комунікації, маркування дискурсу, економія комунікативних зусиль а також ускладнюють комунікацію та підвищують можливість невдалого міжмовного спілкування у разі.

Установлено, що алгоритмізація процесу перекладу прецедентних феноменів культури сприятиме вирішенню труднощів під час їх переклад.

Виділено такі етапи роботи перекладача в процесі перекладу прецедентних феноменів культури: виокремлення прецедентного феномену культури, його лінгвокультурний аналіз, аналіз його мовленнєвої функції, добір еквіваленту, аналіз перекладу задля виявлення помилок та їх уникнення в майбутньому.

У другому розділі визначено, що при перекладі прецедентного феномену культури важливим аспектом є виклик відповідної реакції, відповідних асоціацій шляхом асоціації декодування феномену. Метою перекладача під час перекладу прецедентного феномену культури, як і будь якого тексту загалом, є створення еквівалентного тексту.

Схарактеризовано особливості відтворення у перекладах фольклорних, художніх, теологічних, суспільно-політичних та наукових прецедентних феноменів культури: описовий переклад, дослівний переклад, контекстуальна заміна, адаптація.

У залежності від типу прецедентного феномену перекладачі можуть вдаватися до певних до певної трансформації, яка відтворює смисли прецедентного феномену культури у тексті перекладу (прецедентні імена транслітеруються, а універсально прецедентні феномени відтворюються шляхом еквівалентного перекладу).

З'ясовано, що вибір способу відтворення прецедентного феномену культури перекладачем у тексті перекладу залежить від контексту, в якому вжито прецедентний феномен культури та його особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України)
2. Білоус І.З., Ікалюк Л.М. Проблема перекладу біблійних інтертекстуальних елементів. *Молодий вчений*. № 11. 2019. С. 939-943
3. Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ ст.: дис. ... канд. філологічних наук: 10.02.01. Вінниця, 2016. 191 с.
4. Варданян М. Актуальні проблеми світового перекладознавства: посібник для самостійної роботи. Кривий Ріг, 2022. 144 с.
5. Воробйова Т. В. Семантика прецедентних імен: національно-культурний компонент. *Мова і культура*. 2003. Вип. 6. С. 119–127. URL: <https://burago.com.ua/zhurnal-yazyk-i-kultura/> (дата звернення: 21.05.2019)
6. Гаврилова І. Особливості перекладу фразеологізмів. *Мовознавство. Літературознавство*. 2021. Вип. 41, Т. 1. С. 124 – 129.
7. Гладка В.А. Прецедентні феномени як мотиватори неофразеологізмів сучасної французької мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 2. С. 46-52
8. Гостра К.В. Методика роботи з прецедентними феноменами культури під час навчання російської мови в основній школі: дис... доктора філософії: 014 Середня освіта (Іноземні мови). Кривий Ріг, 2021, 322 с.
9. Дзера О.В. Біблема як одиниця біблійного інтертексту: перекладознавчий підхід. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2018. № 9. С. 61–67
10. Дороз В. Прецедентні феномени – базове ядро стереотипних знань учнів національних спільнот. *Методика мови і літератури*. 2010. С. 6–11.

11. Журавель Т., Хайдарі Т. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Філологія. 2015. № 19. Т. 2. С. 148-150
12. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.]: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. 605 с.
13. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову: навч. посіб.-довід. для студ. вищих закладів освіти. В.: Нова Книга, 2003. 608 с.
14. Колоїз Ж. В. Актуалізація прецедентності в публіцистиці Івана Багряного. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. № 18. С. 108–127. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/2132>. (дата звернення: 8.06.2020).
15. Колоїз Ж. В. Проект українського «Словника прецедентних феноменів». *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 16. С. 139–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2017_16_18 (дата звернення: 11.05.2019)
16. Конєва М.З. Переклад фразеологічних одиниць у художньому тексті. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 5. 2018. С. 66-71
17. Лазаренко С. Прецеденті феномени в сучасному українському газетному дискурсі та їхня роль у формуванні вторинної мовної особистості під час викладання української мови як іноземної. *Теоретична і дидактична філологія*. 2014. Вип. 18. С. 78–82.
18. Мітіна О.М., Швелідзе Л.Д. Проблеми перекладу українських прецедентних текстів англійською мовою. *Науковий вісник*

- Херсонського університету*. Серія лінгвістика. Випуск 35. 2019. С. 51-56
19. Нікіфорчук С. С. Функціонування прецедентних текстів в енциклопедичних біографічних статтях британської лінгвокультурної традиції. *Молодий вчений*. 2017. № 4.1. С. 69–72.
 20. Орловська О.В. Англійські та українські паремії: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 10. 2016. С. 247-250. URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8950> (дата звернення: 21.07.2022)
 21. Підкамінна Л. Прецедентний текст як семантико-структурний компонент сучасної української поезії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство). 2012. Вип. 4. С. 157–162.
 22. Приходько В.Б. Інтертекстуальність як проблема перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля*. 2017. № 13. С. 262-266.
 23. Ребрій О. В., Ташенко Г. В. Прецедентні імена як проблема літературного перекладу. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Іноземна філологія. 2015. Вип. 81. С. 272–280.
 24. Сахарук І. Сфери-джерела прецедентності в текстах українських друкованих ЗМІ. *Лінгвістичні студії*. Донецьк: ДонНУ. 2012. Вип. 25. С. 162–167.
 25. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011, 844 с.
 26. Чаграк Н. І., Гритчук Г.В. Міжкультурна комунікація як компонент професійної компетентності фахівця сфери туризму. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 16 (203), 2010, С. 83-89.
 27. Baker M. *In other words*. London: Routledge, 1992. 301 p

28. Bakhtin, M. The dialogic imagination: four essays. (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). 1981. Texas: University of Texas Press. (Original work published in 1975).
29. Catford, J. C. *A Linguistic Theory of Translation*, London: Oxford University Press, 1965.
30. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/com> (дата звернення: 12.04.2021).
31. Citrona F., Cacciari C., Funcke J., Chun-Ting Hsu, Jacobs A. Idiomatic expressions evoke stronger emotional responses in the brain than literal sentences. *Neuropsychologia*. 2019. Vol. 131. Pp. 233–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2019.05.020>
32. Fiedler S. *English Phraseology. A coursebook*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2007. 198 pp. URL: <https://tidsskrift.dk/her/article/view/96820> (дата звернення: 21.10.2019).
33. Fiedler S. Phraseological borrowing from English into German: Cultural and pragmatic implications. *Journal of Pragmatics*. 2017. Vol. 113. Pp. 89–102. DOI: [10.1016/j.pragma.2017.03.002](https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.03.002)
34. Furiassi C. Macaroni. English goes pragmatic: False phraseological Anglicisms in Italian as illocutionary acts. *Journal of Pragmatics*. 2018. Vol. 133. Pp. 109–122. DOI: [10.1016/j.pragma.2018.02.009](https://doi.org/10.1016/j.pragma.2018.02.009) [Get rights and content](#)
35. Gläser R. The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis. *Theory, Analysis, and Applications* / Edited by A. P. Cowie. Oxford: CLARENDON PRESS, 1998. Pp. 125–144. URL: <https://www.twirpx.com/file/304039/> (дата звернення: 05.09.2019).
36. Hermans T. *Translation in Systems. Descriptive and System-Oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 1999. 195 p.
37. Kamal B. S., Uptal S. Phrase and Idiom Identification in Assamese. *Procedia – Computer Science*. 2016. Vol. 84. Pp. 65–69. DOI: [10.1016/j.procs.2016.04.067](https://doi.org/10.1016/j.procs.2016.04.067)

38. Kim S., Yeates R. On the phraseology of the linking adverbial *besides*. *Journal of English for Academic Purposes*. 2019. Vol. 40. Pp. 44–52. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2019.05.006>.
39. Khoshniya A. S., Dowlatabadi H. R. Using Conceptual Metaphors Manifested in Disney Movies to Teach English Idiomatic Expressions to Young Iranian EFL Learners. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 98. Pp. 999–1008. DOI: [10.1016/j.sbspro.2014.03.510](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.510)
40. Kuleli M. Intertextual Allusions and Evaluation of their Translation in the Novel *Silent House* by Orhan Pamuk. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 158. Pp. 206–213. DOI : [10.1016/j.sbspro.2014.12.075](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.075)
41. Kristeva, J. Word, dialogue and novel. In J. Kristeva (Ed) *The Kristeva reader* (pp.35-61.). 1986. New York: Columbia University Press.
42. Leuven-Zwart, Kitty M. van Translation and Original: Similarities and Dissimilarities, I. *Target*. 1989. 1:2, 151-81.
43. Lontos John I. Exploring second language learners' notions of idiomaticity. *System*. 2002. Vol. 30. Pp. 289–313. DOI: [10.1016/S0346-251X\(02\)00016-7](https://doi.org/10.1016/S0346-251X(02)00016-7)
44. Maurizio M. On the role of Nonverbal Elements in G. Aigi's and G. Sapgir's Early Works. *Russian Literature*. 2016. Vol. 79–80. Pp. 161–171. DOI: [10.1016/j.ruslit.2016.01.013](https://doi.org/10.1016/j.ruslit.2016.01.013)
45. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/precedent> (дата звернення: 12.04.2021).
46. Moon R. *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford: CLARENDON PRESS, 1998. 340 p.
47. Miller J. The bottom line: Are idioms used in English academic speech and writing? *Journal of English for Academic Purposes*. 2020. Vol. 43. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2019.100810>.
48. Musolf A. How (not?) to quote a proverb: The role of figurative quotations and allusions in political discourse. *Journal of Pragmatics*. 2020. Vol. 155. Pp. 135–144. DOI: [10.1016/j.pragma.2019.10.011](https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.10.011)

49. Musolf A. Metaphor, irony and sarcasm in public discourse. *Journal of Pragmatics*. 2017. Vol. 109. Pp. 95–104. DOI: [10.1016/j.pragma.2016.12.010](https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.12.010)
50. Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London and New York: Routledge, 2016.
51. Newmark, P. (1981) *Approaches to Translation*. Oxford and New York: Pergamon. 1981. 213 p.
52. Nida E. A. Linguistics and ethnology in translation-problems. *Language in culture and society : a reader in linguistics and anthropology*. New York : Harper & Row, 2006. P. 90-97.
53. Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill. 1964. 331 p.
54. ODA: Delahunty A. *The Oxford Dictionary of Allusions*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 480 p.
55. ODC: Farkas A. *The Oxford Dictionary of Catchphrases*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 368 p.
56. ODQ: Knowles E. *The Oxford Dictionary of Quotations*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 1184 p.
57. Roman F. N. The Lexicon Acquisition Process: Simple Lexicon Opposed to Phraseological Units in Spanish. *Procedia – Computer Science*. 2015. Vol. 178. Pp. 175–179. DOI: [10.1016/j.sbspro.2015.03.176](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.176).
58. Sprenger S. A., Levelt W., Kempen G. Lexical access during the production of idiomatic phrases. *Journal of memory and Language*. 2006. Vol. 54. Pp. 161–184. DOI: [10.1016/j.jml.2005.11.001](https://doi.org/10.1016/j.jml.2005.11.001).
59. Sun Sanjun, *Strategies of Translation*. The Encyclopedia of Applied Linguistics. 2012. DOI: [10.1002/9781405198431.wbeal1117](https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1117)
60. Thielemann N. Allusive talk – Playing on indirect intertextual references in Russian conversation. *Journal of Pragmatics*. 2020. Vol. 155. Pp. 123–134. DOI: [10.1016/j.pragma.2019.10.01](https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.10.01)

61. Toury G. The nature and role of norms in literary translation, in L. Venutti (ed.). 200. p. 205-218.
62. Tsakona V. Intertextuality and/in political jokes. *Lingua*. 2018. Vol. 203. Pp. 1–15. DOI: [10.1016/j.lingua.2017.09.003](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2017.09.003)
63. Urbandictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/author.php?author=jennkas> (дата звернення (19.09. 2022))
64. Vinay Jean-Paul, Darbelnet Jean, Juan C. Sager, M.-J. Hamel. *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*. Amsterdam – Philadelphia John Benjamins Publishing Company, 1995
65. Zahorak A. The problem of precedentness in contemporary Slovak literature and its translation (as reflected in Hvorecky's novel Tahiti). *Translating Slovak Literature into Foreign Languages: Achievements, Problems, Perspectives*. Vol. 2. No. 1. 2021. P.68-79

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карнегі Д. Як завойовувати друзів та впливати на людей; перекл. з англ. Підлісна Л.І., Петренко Т.І., Мясоєдова С.В. Харків: Промінь, 2001. URL: <https://samorozvytok.info/content/deyl-karnegi-yak-zavoyovuvati-druziv-ta-vplivati-na-lyudey> (дата звернення: 10.08.2022).
2. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната; перекл. з англ. В. Морозов. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 345 с.
3. Ролінг Дж., Дж.Тіффані та Дж.Тори. Гаррі Поттер і прокляте дитя. Сценарій п'єси. Пер.з англ. В. Морозова. А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 352 с.
4. Карнегі Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей; перевод с англ. Л. Кузьминой URL:<http://loveread.ec/notes.php?id=1488> (дата звернення: 15.08.2022)
5. Г. Поттер и тайная комната; перевод с англ. М.Д. Литвиновой. URL: https://librebook.me/harry_potter_and_the_chamber_of_secrets (дата звернення: 12.08.2022)
6. Carnegie D. How to Win Friends and Influence People. Simon & Schuster 1981. 291 p.
7. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. New York: Arthur A. Levine Books, 1999. 341 p.
8. Rowling J. K. Harry Porter and the Cursed Child. London. 2016. 352 p.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Гостра К. В., розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(К. Гостра)

Прецедентна ситуація

I was attending a banquet one night given in Sir Ross's honor; and during the dinner, the man sitting next to me told a humorous story which hinged on the quotation "There's a divinity that shapes our ends, rough-hew them how we will."

The raconteur mentioned that the quotation was from the Bible. He was wrong. I knew that, I knew it positively. There couldn't be the slightest doubt about it. And so, to get a feeling of importance and display my superiority, I appointed myself as an unsolicited and unwelcome committee of one to correct him. He stuck to his guns.

What? From Shakespeare? Impossible! Absurd! That quotation was from the Bible. And he knew it.

The storyteller was sitting on my right; and Frank Gammond, an old friend of mine, was seated at my left. Mr. Gammond had devoted years to the study of Shakespeare, So the storyteller and I agreed to submit the question to Mr. Gammond. Mr. Gammond listened, kicked me under the table, and then said: "Dale, you are wrong. The gentleman is right. It is from the Bible."

On our way home that night, I said to Mr. Gammond: "Frank, you knew that quotation was from Shakespeare,"

"Yes, of course," he replied, "Hamlet, Act Five, Scene Two. But we were guests at a festive occasion, my dear Dale. Why prove to a man he is wrong? Is that going to make him like you? Why not let him save his face?"

Під час обіду чоловік, який сидів поряд зі мною, розповів цікаву історію, суть якої зводилась до наступного: «Існує божество, яке надає форму нашим намірам, обтесуючи їх згідно з нашими бажаннями». Оповідач додав, що цитата взята з Біблії. Він помилявся. Я знав це, знав абсолютно точно. Тут не могло бути жодних сумнівів. І ось, щоб продемонструвати

свою обізнаність, я, взявши на себе роль непрошеного та небажаного цензора, виправив його. Він почав сперечатись: «Що? Шекспір? Такого не може бути! Абсурд! Це цитата з Біблії. Я впевнений у цьому». Праворуч мене сидів оповідач, а ліворуч – мій старий товариш, пан Френк Геммонд. Свого часу він присвятив кілька років вивченню Шекспіра. Його попросили стати арбітром. Пан Геммонд вислухав нас, потім, наступивши мені під столом на ногу, сказав: «Дейле, ти помиляєшся. Цей пан абсолютно правий. Цитата – з Біблії». Коли ми поверталися додому, я сказав: «Френку, ти ж знаєш, що це цитата з Шекспіра». «Звичайно, – відповів він, – «Гамлет», акт п'ятий, сцена друга. Але ми були з тобою в гостях з урочистого приводу, любий Дейле. Навіщо доводити людині, що вона помиляється? Чи привабиш ти її таким чином? Чому б не дати їй можливість зберегти обличчя?

Во время обеда господин, сидевший рядом со мной рассказал забавную историю, суть которой основывалась на цитате: «Существует божество, которое придает форму нашим намерениям, обтесывая их сообразно нашим желаниям». Рассказчик упомянул, что цитата взята из Библии. Он ошибался. Я знал это. Я знал это совершенно твердо. В этом не могло быть никакого сомнения. И вот, чтобы дать почувствовать свою значительность и продемонстрировать свое превосходство, я взял на себя роль не прощенного и нежелательного цензора и поправил его. Он стал упорствовать. Что? Шекспир?

Когда мы возвращались домой с ним в тот вечер, я сказал ему:

«Фрэнк, ты же знаешь, что эта цитата из Шекспира». «Разумеется, – ответил он, „Гамлет“, акт 5-й, сцена 2-я. Но мы были с тобой в гостях по торжественному поводу, мой дорогой Дейл. Зачем доказывать человеку, что он не прав. Внушишь ли ты ему расположение таким образом? Почему не дать ему возможность спасти свое лицо? Ведь он не спрашивал твоего мнения. Он не хотел знать его. Зачем же с ним спорить? Послушайся моего совета навсегда избегай острых углов».